

MC
110.375

A DEBRCENI KOSSUTH LAJOS
TUDOMÁNYEGYETEM MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI
INTÉZETÉNEK KIADVÁNYAI

55. SZÁM

Szerkeszti: JAKAB LÁSZLÓ

55. SZÁM

JAKAB LÁSZLÓ - KERESZTES LÁSZLÓ

A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek
története (1914–1990)

DEBRECEN, 1990

A DEBRCENI KOSSUTH LAJOS
TUDOMÁNYEGYETEM MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI
INTÉZETÉNEK KIADVÁNYAI

55. SZÁM

Szerkeszti: JAKAB LÁSZLÓ

55. SZÁM

JAKAB LÁSZLÓ – KERESZTES LÁSZLÓ

A debreceni magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékek
története (1914–1990)

DEBRECEN, 1990

MC 110.375

R
2

λ 990

ISSN 0209-8156

ISBN 963 471 664 4

Felelős kiadó: Dr. Daróczy Zoltán
A szerkesztésért felelős: Dr. Jakab László
Készült a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának
sokszorosító üzemében
1000 példányban
Terjedelme: A/5 8,6 ív
90-448

ELŐSZÓ - ESIPUHE - VORWORT

A Nemzetközi Finnugor Kongresszusok történetében Magyarország 1990-ben harmadszor ad otthont a rendezvénynek. A házigazda szerepe ezúttal Debrecennek jutott. A megtisztelő feladat arra készítet bennünket, hogy közelebről is mutassuk be a szervezés közvetlen munkáját ellátó Magyar és Finnugor Nyelvtudományi Tanszékeket.

A két tanszék a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a Magyar Nyelvészeti, Irodalmi és Néprajzi Intézet keretében működik. Az intézeti forma viszonylag laza keret, amelyen belül az oktató, nevelő és tudományos munka bázisai a tanszékek. A röviden Magyar Intézetnek nevezett egységen kívül a karon további öt intézet működik: Történelmi és Klasszika Filológiai Intézet, Szláv Filológiai Intézet, Nyugati Nyelvek és Irodalmak Intézete, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet és a Pszichológiai Intézet.

A Magyar Intézet összesen nyolc tanszékből áll: három nyelvészeti, négy irodalmi és egy néprajzi tanszékből. A már említett két nyelvészeti tanszéken kívül van egy Általános Nyelvészeti Tanszék is (vezetője Hunyadi László docens). A négy irodalmi tanszék közül három a magyar irodalommal foglalkozik kronológiai megoszlásban: Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék (vezetője Bitskey István docens), XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék (vezetője Imre László docens), Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék (vezetője Tamás Attila egyetemi tanár), a negyedik a Világirodalmi Tanszék (vezetője Lőkös István docens). Az intézethez tartozó Néprajzi Tanszék vezetője Ujváry Zoltán egyetemi tanár. Az intézet igazgatója Keresztes László docens.

Kiadványunk kronológiai rendben tekinti át a két nyelvészeti tanszék történetét. A "Magyar és Finnugor Nyelvészeti Tanszék",

illettöleg "A Magyar Nyelvtudományi Tanszék" című fejezeteket Jakab László, a magyar nyelvészeti tanszék docense írta, "Az önálló Finnugor Nyelvtudományi Tanszék" című rész pedig Keresztes László tanszékvezető munkája. Itteni közleményükhöz felhasználták a szerzők azoknak az előadásainak az anyagát is, amelyet a finnugor tanszék 25 éves jubileuma alkalmából tartottak 1977. október 13-án (vö. MNyj. XXII, 81, 95).

Ismertetőnket szíves szeretettel ajánljuk a CIFU-7. minden kedves vendége figyelmébe.

Debrecen, 1990 tavaszán.

--- . ---

Kansainvälinen fennougristikongressi pidetään vuonna 1990 historiansa aikana kolmannen kerran Unkarissa. Tällä kertaa isäntänä on Debrecen. Arvokas tehtävä antaa meille aiheen esitellä lähemmin Unkarin ja Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitoksia, jotka hoitavat järjestelyjä.

Nämä kaksi laitosta toimivat Lajos Kossuthin yliopiston filosofisessa tiedekunnassa Unkarin kielentutkimuksen, kirjallisuuden ja kansanperinteen osastossa. Osasto on suhteellisen väljä kehys, jonka sisällä varsinaiset laitokset ovat kasvat-, opetus- ja tutkimustyön pohjana. Lyhyesti Unkarin osastoksi nimetetyn yksikön lisäksi tiedekunnassa toimii viisi muuta osastoa: Historian ja klassisen filologian osasto, Slaavilaisen filologian osasto, Länsimaisten kielten ja kirjallisuuden osasto, Kasvatustieteen ja kulttuurintutkimuksen osasto ja Psykologian laitos.

Unkarin osasto muodostuu yhteensä kahdeksasta laitoksesta: kolmesta kielitieteestä, neljästä kirjallisuuden ja yhdestä kansanperinteen laitoksesta. Jo mainittujen kahden kielitieteen laitoksen lisäksi on myös Yleisen kielitieteen laitos, jonka esimies on apulaisprofessori László Hunyadi. Neljästä kirjallisuuden laitoksesta kolme käsittelee Unkarin kirjallisuutta: Unkarin vanhan kirjallisuushistorian laitos, jonka esimiehenä on apulaisprofessori István Bitskey, Unkarin 19. vuosisadan kirjallisuushistorian laitos, jonka esimiehenä on apulaisprofessori László Imre, Unkarin modernin kirjallisuushistorian laitos, jonka esimiehenä on professori Attila Tamás, ja Maailmankirjallisuuden laitos, jonka esimiehenä on apulaisprofessori István Lőkös. Osastoon kuuluvan Kansanperinteen laitoksen esimies on professori Zoltán Ujváry. Osaston johtaja on apulaisprofessori László Keresztes.

Julkaisumme tarkastelee laitoksiemme historiaa aikajärjestyksessä. Luvut "Unkarin ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitos" ja "Unkarin kielentutkimuksen laitos" on kirjoittanut tämän laitoksen apulaisprofessori László Jakab. Luku "Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitos" on laitoksen esimiehen László Keresztesin kirjoittama. Tässä ilmestyviin kirjoituksiinsa tekijät ovat käyttäneet myös niiden esitelmiensä materiaalia, jotka he pitivät 13. lokakuuta 1977, kun suomalais-ugrilainen laitos vietti 25-vuotisjuhliiaan (ks. MNyj. XXII, 81, 95).

Suosittellemme esitettämme lämpimästi jokaiselle CIFU-7:n osanottajalle.

Debrecenissä keväällä 1990.

In der Geschichte der Internationalen Finnougristischen Kongresse bietet Ungarn 1990 nunmehr zum dritten Male diesen Veranstaltungen eine Heimstatt. Die Wirtsrolle ist jetzt Debrecen zugekommen. Eben diese ehrenvolle Aufgabe veranlasst uns, die Lehrstühle für Ungarische bzw. Finnougristische Sprachwissenschaften näher vorzustellen, welche die unmittelbaren Arbeiten zur organisierung des Kongresses übernommen haben.

Die beiden Lehrstühle arbeiten an der Philosophischen Fakultät der Lajos-Kossuth-Universität im Rahmen der Institute für Ungarische Sprachwissenschaft, für Literatur und für Ethnographie. Diese Institutsform stellt sich als relativ lockerer Rahmen dar, innerhalb dessen die Lehrstühle wiederum die Basis für die Lehr-, Erziehungs- und Wissenschaftstätigkeit einnehmen. Über diese kurz als Ungarisches Institut bezeichnete Einheit hinaus gibt es an der Fakultät noch fünf weitere Institute: das Institut für Geschichte und für Klassische Philologie, das Institut für Slawistik, das Institut für westliche Sprachen und Literatur, das Institut für Erziehungswissenschaften sowie das Institut für Psychologie.

Das Ungarische Institut besteht insgesamt aus acht Lehrstühlen: und zwar aus drei Lehrstühlen für Sprachwissenschaft, vier Lehrstühlen für Literatur und einem Lehrstuhl für Ethnographie. Neben den zwei hier schon erwähnten Lehrstühlen für Sprachwissenschaften gibt es auch einen Lehrstuhl für Allgemeine Sprachwissenschaften (sein Leiter ist Dozent László Hunyadi). Unter vier

Lehrstühlen für Literatur widmen sich drei der ungarischen Literatur in chronologischer Reihenfolge: Lehrstuhl für Ungarische Literaturgeschichte (Leiter Dozent István Bitskey), Lehrstuhl für Ungarische Literaturgeschichte des 19. Jahrhunderts (Leiter Dozent László Imre), Lehrstuhl für Moderne Ungarische Literaturgeschichte (Leiter Professor Attila Tamás) und der vierte ist der Lehrstuhl für Weltliteratur (Leiter Dozent István Lőkös). Der ebenfalls zum Institut gehörende Lehrstuhl für Ethnographie wird von dem Professor Zoltán Ujváry geleitet. Direktor des Instituts ist Dozent László Keresztes.

Unsere Publikation gibt einen chronologischen Überblick die Geschichte der beiden Lehrstühle für Sprachwissenschaften. Die Kapitel "Der Lehrstuhl für Ungarische und Finnougrische Sprachwissenschaften" bzw. "Der Lehrstuhl für Ungarische Sprachwissenschaften" stammen von László Jakab, Dozent am Lehrstuhl für ungarische Sprachwissenschaften. Der Teil "Der Lehrstuhl für Finnougristische Sprachwissenschaften" ist eine Arbeit des Lehrstuhlleiters László Keresztes. Für die vorliegende Publikation bediente sich die Verfasser auch des Materials jener Vorträge, die zum 25-jährigen Jubiläum des Finnougristischen Lehrstuhls am 13. Oktober 1977 gehalten wurden (vgl. MNy. XXII, 81, 95).

Diese Information überreichen wir mit den besten Empfehlungen allen Teilnehmern von CIFU-7.

Debrecen, im Frühling 1990

Árpád Sebestyén

"Magyar és Finnugor Nyelvészeti Tanszék"

(1914-1952)

1. Debrecenben több mint négy évszázada működik felsőoktatási intézmény. A XVI. század közepén alapították a Református Kollégiumot, amely a Tiszántúl szellemi központja volt, de hatása tanítványain keresztül az ország minden részébe eljutott. A Kollégiumban teológiai és jogi képzés folyt, de voltak bölcsészeti tanszékek is, amelyek a teológiai és jogi tanulmányokra készítettek elő.

1970-ben vetődött fel annak a gondolata, hogy a Kollégiumot teljes négy karú egyetemmé kell fejleszteni. A gondolat a Kollégiumból indult ki, így érthető, hogy kezdetben egyházi jellegű egyetemet kívántak létrehozni. A Református Egyház anyagi erői azonban ezt nem tették lehetővé. Az 1912-ben megszülető törvény-cikk tehát egy állami egyetem alapítását rendelte el. Az új egyetemen az oktatás 1914 őszén kezdődött meg a Hittudományi, a Jogi és Államtudományi, valamint a Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Karokon. Az orvosi fakultáson csak 1921 novemberében indult meg a tanítás.

Az oktatás kezdetben a Református Kollégiumban és a Református Gimnázium egyes termeiben, valamint bérelt lakásokban folyt. De már 1914 tavaszán megindultak a várostól adományozott területen az orvoskari építkezések. A világháború alatt és a háború utáni nehéz körülmények között a munka lassan haladhatott, ezért a klinikatelep építkezései csak 1927-ben fejeződtek be. Az egyetem mai impozáns központi épületének munkálatai ezután kezdődtek el, és építése 1932 tavaszán fejeződött be. Itt kaptak helyet a Teológiai, Jog-, és Államtudományi, valamint a Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Karok intézetei, előadótermei, továbbá a különböző adminisztrációs hivatalok. A természettudományi tárgyak tanszékei a bölcsészeti kar keretein belül működtek.

Az egyetem életében 1945 után lényeges változások történtek. 1949-ben a jogi kar megszűnt, a református teológia pedig kivált az egyetem keretéből, visszaköltözött a Református Kollégiumba, ahol jelenleg is önálló református teológiai akadémiaként működik. Ugyanebben az évben a természettudományi tanszékekből megalakult a Természettudományi Kar. 1951-ben az orvosi fakultásból is önálló egyetem lett, így a régi intézetben csupán két kar, a bölcsészeti és a természettudományi maradt. Ezt a két karból álló egyetemet 1952-ben nevezték el Kossuth Lajos Tudományegyetemnek.

2. Az 1914-ben meginduló egyetemen alapított tanszék neve: "Magyar és Finnugor Nyelvészeti Tanszék". Az elnevezés érthető, hisz ennek az egy tanszéknek kellett felkészítenie a magyar szakos tanárjelölteket mind magyar, mind finnugor nyelvészetből. Erre a Magyar és Finnugor Nyelvészeti Tanszékre nevezték ki professzornak először Pápay Józsefet (1914-1931), majd 1932-ben Csúry Bálintot és 1941-ben Bárczi Gézá. A tanszék elnevezésével kapcsolatban meg kell említenünk, hogy a tanszék mellett működő szemináriumot az 1910-es évek végétől kezdve egészen 1948-ig "Magyar nyelvtudományi és összehasonlító finn-ugor s urál-altaji nyelvészeti szeminárium" néven jegyezték be az egyetem tanrendjeibe. A szeminárium igazgatója a mindenkori professzor, tehát Pápay József, Csúry Bálint és Bárczi Géza volt. A szeminárium elnevezése nyilván Pápaytól származik, aki ezzel a névvel tudatosan jelölte meg a tanszék későbbi fejlesztésének az irányát. Bár ő maga altajisztikával nem foglalkozott, mégis jól látta, hogy a magyar és a finnugor nyelvészet szempontjából fontos az altajisztika művelése is.

Pápay 1908 óta tanított a Református Kollégiumban. Élete nagy feladatául tűzte ki Reguly Antal osztják gyűjtésének a megfejtését. 1898-99-ben egy évet töltött az északi osztjakok között, Reguly szövegeinek megfejtésén kívül mintegy 155 ív terjedelmű ének- és meseszöveget gyűjtött, s még egy szógyűjteményt is készített. 1905-től kezdte meg Reguly és saját népköltési gyűjteményének a közlését "Osztják népköltési gyűjtemény" című művével (Budapest-Leipzig). Ezért a munkájáért a Marczibányi mellékjutalommal tüntette ki az Akadémia 1907-ben. 1908-ban pedig a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lesz. Egyetemi munkája mellett is ez a feladat állt életműve központjában. Sajnos, munkáját nem tudta befejezni, műveinek jelentékeny része kéziratban maradt. Kéziratait Fazekas Jenő rendezte, és hozzáfogott kiadásukhoz is. Ő jelentette meg Pápaynak az "Északi-osztják medveénekek" című munkáját (Budapest, 1934). Pápay családja azt szeretne volna, ha Fazekas folytatja a Pápay-művek közzétételét, ehhez azonban az Akadémia nem járult hozzá. Az Akadémia magára vállalta a Reguly

és Pápay hagyaték kiadását, a munkálatokkal Zsirai Miklóst bízta meg. Pápay kéziratának jelentős része az Akadémiához került, a többi a Református Kollégium könyvtárában helyezte el a család.

A Pápay által megfejtett Reguly-féle gyűjtések publikálására indította az Akadémia a Reguly-Könyvtár című sorozatot. Ebben az 1. számot Zsirai Miklós adta ki "Osztják hőseinek" címmel (Budapest, 1944)., ő adta ki a 2. számot is 1951-ben: "Osztják (chanti) hőseinek." A sorozat 3. és 4. számát - amelyek együtt a hőseinek III. kötetét tartalmazzák - már Fokos Dávid tette közzé 1963-ban, illetőleg 1965-ben. 1972-ben indult meg a Pápay Bibliothek című sorozat, amelyben első kötetként a Pápay által gyűjtött négy hősi ének jelent meg Erdélyi István gondozásában (Ostjakische Heldenlieder. Budapestt). Újabban Vértes Edit készül a hagyaték kiadására. Fotoprint eljárással próbaüzetet adott ki (Pápay József Osztják hagyatéka. Debrecen 1988). Megemlítjük, hogy Pápay értékes észak-osztják szótárának anyaga is Budapestre került az 1930-as években, további sorsáról azonban nem sokat tudunk (vö. MNy. LVI, 141-2).

Pápay életéről és munkásságáról már többen írtak (vö. Fazekas Jenő: Északi-osztják medvénekek V-LII; Csúry Bálint: Pápay József emlékezete. (Debrecen, 1935); Andrásyné Kövesi Magda: Pápay József (1873-1931) (Kossuth Lajos Tudományegyetem Actája. 1954. 73-86); Csinády Gerő: Pápay József utazása a cári Oroszországban és földrajzi érdemei (Acta Geographica Debrecina 1964. 148-65); Kálmán Béla: Pápay József munkássága (Hagyomány és megújulás. Debrecen, 1982. 23-9); Vértes Edit: Pápay József életműve a mai osztjokológia alapján (uo. 29-35).

Minden szerző nagy elismeréssel szól Pápay tudományos eredményei mellett oktatói, nevelői tevékenységéről is. Különösen szépen ír róla tanítványa, Papp István, aki éppen Pápay hatására mondott le az irodalomtudós pályáról, és választotta "a nyelvész kopárnak tetsző s nem egyszer tövises ösvényét" (MNy. LVI, 140). Papp Istvánra nyilván azért hathatott mélyen Pápay, mert természetükben sok rokon vonás volt. Ezt írja Pápayról: "ragyogott a szeme, ha a tudomány igazságait átadhatta valakinek", vagy "Eszmék megszállottja volt. Szeme ragyogásában, eleven mozdulataiban, egész valójában a belső tűz izzását lehetett érezni. Sajátos atmoszféra övezte lényét" (uo.). Akik hallgatták Papp Istvánt, tanúsíthatják, hogy ezek a megállapítások rá is illettek.

Pápay egyedül látta el 1914-től 1931-ig a tanszéki feladatokat. Nemcsak a magyar és finnugor nyelvészeti stúdiumokat adta elő, hanem még az általános nyelvészetieket is. Maga vezette a gyakorlatokat, szemináriumokat, egyedül vizsgáztatta a hallgatósságot. Csak 1928-30-ban volt mellette díjtalan gyakornok Molnár

József és az 1930–31. tanévben Fazekas Jenő. Ők azonban az oktatómunkában nem vettek részt. Pápay általában heti 9–10 órát tartott. A régi egyetemi tanrendek alapján megállapíthatjuk, hogy a finnugor nyelvek közül szinte minden évben előadta a finnt és viszonylag ritkábban az osztjákat. A finnugor stúdiumok közül a következőket tartotta: bevezetés a finnugor összehasonlító nyelv-tudományba, a finnugor nyelvek összehasonlító hangtana és alakta-na a finnugor népek és nyelvek, a finnugor nyelvhasználat története, a Kalevala olvasása és magyarázása. A magyar nyelvészeti tárgyak közül legkedveltebb témája a mondattan volt, de gyakran előadta a magyar szóképzést, a szóragozást, tartott előadást a régi nyelvemlékekről, a magyar nyelvjárásokról, nyelvünk jövevényszavairól és hangtanról.

Oktatói munkájáról még teljesebb képet kapunk a nála készült szakdolgozatokból és doktori disszertációkból. A Karunkon 1950–ig készült pályatételek, szakdolgozatok és doktori disszertációk bibliográfiáját a KLTE Könyvtára készítette el (KLTE Könyvtárának Évkönyve 1954. 2. rész). 1916–tól 1931–ig Pápayhoz 56 szakdolgozatot nyújtottak be. Ezekből finnugor témájú 7, magyar nyelvtörténet 22, nyelvjárási 14, írói nyelvi 7, mondattani 2, tudomány-történeti 2. A finnugor témákat érdemes cím szerint is megemlítenünk: Oláh Sándor: Névszói összetételek az északi osztják nyelvben (1916); – Péterfi László: Lapp határozók (1916); – Kopányi Mária: Az északi osztják nyelv jelzős szerkezetei (1922); – Ambrus Ilona: Északi osztják nominális mondatok (1923); – Péter Zoltán: Összetett mondat és vele egyértékű kifejezések az északi osztjában (1924); – Apostol Bertalan: A tárgyias igeragozás használata az északi osztják nyelvben (1928); – Fazekas Jenő: Az egyszerű mondat fajtái az északi osztják nyelvben pszichológiai szempontból. Nyelvlélektani kutatás a finnugor mondattan köréből (1930).

A finnugor témák viszonylag nagy száma természetesen érthető, hisz Pápay finnugrista volt. A legtöbb szakdolgozat azonban nyelvtörténetből készült, és feltűnően sok a nyelvjárási téma. Pápay maga is írt nyelvjárási tanulmányt (vö. Egy dunántúli nyelvjárássziget. [Kocs község nyelvjárása.] Nyr. XXV, 207), és tanítványait is szívesen irányította erre a területre. A debreceni tanszékre a későbbiekben jellemző nyelvjárási érdeklődés tehát már Pápay korára nyúlik vissza. Az írói nyelvvel foglalkozó dolgozatok témája főként mondattani volt. Pápay egyénileg külön-külön is foglalkozott tanítványaival. A tanrendek tanúsága szerint például lappot sohasem adott elő, mégis benyújtottak hozzá egy lapp témájú szakdolgozatot. Ez nyilván csak úgy volt lehetséges, hogy a professzor külön készítette fel az illetőt erre a munkára.

Ugyancsak nem találjuk nyomát a tanrendekben annak sem, hogy Pápay vogult tanított volna. Az egyik nála készült doktori disszertációnak azonban a vogul nyelv is témája.

Mindössze négyen doktoráltak Pápaynál. Vass Béla 1921-ben "A nagykőrösi nyelvjárás" című művével (NyF. 57. sz.), Ambrus Ilona "Az északi osztják és északi vogul nyelv nominális mondai" és Kopányi Mária "Az északi osztják nyelv jelzős szerkezetei" című művekkel 1924-ben, valamint Papp István "A nyelvtudomány módszertanához" című disszertációjával 1930-ban. Fazekas Jenő 1932-ben doktorált, de dolgozata még nyilván Pápaynál készült, címe: "Az egyszerű mondat fajtái az északi osztják nyelvben" (Debrecen, 1932).

A fentiekből látszik, hogy milyen széles körű oktatómunkát végzett Pápay professzor. Tulajdonképpen két tanszék munkáját látta el egyedül. És akkor még nem beszéltünk a tanszéki adminisztrációról és a professzorsággal járó egyéb egyetemi feladatokról: volt például a Kar dékánja, prodékánja stb. A mából visszatekintve csak csodálhatjuk azt az energiát, munkabírást, amellyel tudományos és oktatói feladatait oly lelkiismeretesen végezte. Méltán lett egyetemünk első díszdoktora 1929-ben.

3. Pápayt a magyar nyelvész Csúry Bálint követte a tanszéken (1932-41). Csúry Bálint életével és munkásságával foglalkozott Végh József (NyK. LI, 232-40), Bakó Elemér (MNépn. III, 7-38), Szabó T. Attila (MNYTK. 56. sz.), Nyirkos István (MNyj. VII, 147-9). "A múlt magyar tudósai" című sorozatban pedig Balassa Iván foglalta össze életművét (Csúry Bálint. Akadémiai Kiadó, 1988). Csúry, mielőtt Debrecenbe került, a kolozsvári Református Kollégium tanára volt. Középkorai tanárként igen eredményes tudományos munkásságot folytatott, ennek következtében 1927-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. A magyar nyelv problémái mellett általános nyelvészeti, nyelvfilozófiai, nyelvélektani kérdések is foglalkoztatták. Idevágó fontosabb értekezései közül elsősorban "Az ige" című művét említhetjük (NyF. 63. sz.), majd "A nyelvtudomány ismeretelméleti vizsgálata" (Böhm Károly Emlékalbum III, 209-39) és az "Érintkezésen alapuló névátvitel" (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok Köréből XXIV. k. 12. sz.) című tanulmányait kell kiemelnünk.

Csúry már fiatal korában foglalkozott nyelvjáráskutatással. A Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából 1908 óta gyűjtötte a Szamoshát szókincsét. Több évtizedes gyűjtőmunkájának eredményeképpen 1935-36-ban jelent meg az első magyar regionális tájszótár, amely mintául szolgált további hasonló műveknek. A Magyar Tudományos Akadémia ezt a munkát 1940-ben Marczibányi jutalommal tüntette ki. Kannistóval együtt Csúry kiadta Yrjö Wichmann csángó

szótárát (Helsinki, 1936), és előrehaladott állapotban hagyta maga után déli csángó szótárának kéziratát, de ez a háborúban elpusztult (vö. MNyj. VII, 149). Több más szótárterve is volt, így például egy debreceni szótárt is akart készíteni, amelyhez az anyaggyűjtést különböző debreceni foglalkozási ágak munkamenetének és szókincsének leírásával és összegyűjtésével tanítványai megkezdték (MNépn. III, 35; MNyTK. 56. sz. 5). Sajnos, ez a munka mind a mai napig nem talált folytatóra. De ezen túl is több regionális szótár elkészítését tűzte ki a népnyelvkutatás feladatául (vö. NyK. LI, 240). Az ő biztatására fogott hozzá Kiss Géza az Ormánysági Szótár elkészítéséhez, a Szamosháti Szótár mintául szolgált Bálint Sándornak, a Szegedi Szótár szerzőjének is. Az egyik Csúry-tanítvány, Penavin Olga pedig háromkötetes Szlavóniai (kórógyi) szótárt készített (1969, 1975, 1978). De nemcsak a szókincstanulmányok, népnyelvi szótárak terén hozott újat Csúry a nyelvjáráskutatásban. Szorgalmazta a jelenségtanulmányok írását, és foglalkozott a népnyelvi gyűjtés módszerével.

Csúry Bálint nagyszerű nevelő volt. Debrecenben, ahol már Pápay óta hagyománya volt a nyelvjáráskutatásnak, egész nyelvjáráskutató iskolát teremtett. Rövid, mindössze 9 évig tartó professzorsága alatt mintegy 30 szakembert képezett ki a népnyelvkutatására (vö. NyK. LI, 234). Egyetemi előadásai felölelték az egész magyar nyelvtudományt a hangtántól a mondattanig. Előadott még a nyelvemlékekről, nyelv művelésről és a "népnyelvbúvárlat" módszeréről is. A tanszék jellegének megfelelően a magyar stúdiók mellett előadta rendszeresen a finn nyelvtant, tartott előadást a finnugor összehasonlító hangtanról és a Kalevaláról is.

Csúry mellett kezdetben Fazekas Jenő volt díjtalan gyakornok (1933-34), majd később Végh József (1934-36), Mihályi József (1936), Bakó Elemér (1937-38), Szabó István, Ruszkai Endre (1940-41) és Kovács István (1940-45). Végh József 1936-tól fizetés nélküli tanársegéd lett a tanszéken. Csúry munkáját segítette, hogy 1937-ben magántanár lett Karunkon Papp István "Nyelvlélektan, különös tekintettel a magyar nyelv történetére és földrajzára" című tárgykörből. Az 1938-39. tanévtől heti 2 órában tartott magántanári előadást "A nyelvlélektan főbb rendszerei", "A tárgyas igeragozás lélektana", "A magyar mondattan rendszere", valamint "Nyelv és szerep" címmel.

Csúryhoz 33 szakdolgozatot nyújtottak be. Ezek témái is jól tükrözik a professzor érdeklődési körét. A nyelvjáráskutatás területéről (főképp szókincstanulmány és helynévgyűjtés) készült 17, nyelvtörténetből 7, a szókincs köréből 2, hangtanból, mondatból és tudománytörténetből 1-1 dolgozat.

Csúrynál doktorált Végh József Adalékok a rokonértelmű sza-

vak keletkezéséhez című művével 1935-ben, Bakó Elemér Hangtani tanulmányok és Bartha Katalin Szókincstanulmány a magyar nyelv színelnevezéseiről című dolgozatával 1937-ben. 1938-ban Kiss Géza Ormányság című nagy művével doktorált Debrecenben. Ugyanebben az évben nyújtotta be Nagy Jenő A népi kendermunka műszókincse Magyarvalkón és Pető József A debreceni tímárok céh- és mesterség-szavai című disszertációját. Bolla József A népi konyhamesterség műszókincse Felsőgörzsönyben című értekezésével 1939-ben, Balassa Iván A debreceni cívis földművelésének munkamenete és műszókincse című dolgozatával 1940-ben szerezte meg a doktori címet.

Csúry Bálint tudományos és nevelő munkáján kívül feltétlenül szólnunk kell eredményes szervező tevékenységéről is. Fáradságot nem kímélve elérte, hogy 1938-ban megalakult Karunkon a Magyar Népryelvkutató Intézet. Az új intézmény igazgatója Csúry lett, és az ő tanítványaiból kerültek ki az intézet munkatársai. Fizetés nélküli tanársegéd volt Bakó Elemér, díjtalan gyakornok Bartha Katalin (1938-40), Balassa Iván (1938-41) és Imre Samu (1940-42). A sok tehetséges és lelkesen dolgozó tanítványnak publikációs lehetőséget is kellett teremteni. Bár a Magyar Nyelv és a Magyar Nyelvőr is közölt nyelvjárási témájú tanulmányokat, a magyar nyelvjáráskutatásnak mégsem volt igazi fóruma. Csúry hívta létre a Magyar Népryelv című kiadványt, a Népryelvkutató Intézet évkönyvét 1939-ben.

Kitűnő szakembergárda, intézet és folyóirat a magyar nyelvjáráskutatás szolgálatában! És mindez 9 év alatt! Tudományos művei mellett ez Csúry Bálint soha el nem évülő érdeme. Mindezeket látva, még inkább fájlahatjuk, hogy szépen induló munkássága kezdetén fiatalon, 55 éves korában elhunyt. Szabó T. Attila írta Csúry halálakor: "A magyar nyelvtudomány elsőrangú, szem elől nem téveszthető érdeke, hogy mindenekelőtt ne engedje elsorvadni, eljelentéktelenedni azt az intézményt, amelyben közösségi keretek között mindannyiunk értékeivé valósultak Csúry népryelvkutató és nyelvtudományi elvei" (MNyTK. 56. sz. 8.).

4. Csúry Bálint után Bárczi Géza lett a tanszék és a népryelvkutató intézet vezetője (1941-52). Bárczi életével tudományos és oktatói munkásságával foglalkozott Pais Dezső (MNy. LX, 129-36), Benkő Loránd (NyelvtudÉrt. 40. sz. 5-15), Papp László (Nyr. LXXXVIII, 5-7), D. Bartha Katalin (MNy. LXX, 122-4), B. Lőrinczy Éva (Nyr. XCVII, 506-8), Sebestyén Árpád (MNyj. 3-7). Szathmári István: Bárczi Géza életművének időszerűsége (Hagyományápolás és megújulás 69-85) stb. Bárczi, amint láttuk, szép örökséget vett át Csúry Bálinttól, és igyekezett az előd által kezdeményezett munkálatokat továbbfolytatni. A nyelvjáráskutatás terén legfontosabb célkitűzése volt a magyar nyelvatlasz el-

készítése. Debrecenben ennek a tervnek régi hagyománya volt. Már 1930-ban megalakult az egyetemen a Magyar Nyelvatlasz Szerkesztőbizottság (vö. Bárczi: A magyar nyelvatlasz előkészítése. Budapest, 1944, 4), Papp István két nyelvatlasztervet is kidolgozott a harmincas években (MNyj. XVII, 9), Csúry Bálint pedig a megalakuló népnyelvkutató intézet egyik fontos feladatául tűzte ki a nyelvatlasz elkészítését (MNépn. I, 4; Bárczi, i. m. 10). Bárczi Debrecenbe kerülése után azonnal megkezdte a nyelvatlaszmunkálatok előkészítését, és elvégeztette a próbagyűjtéseket. Később ez a feladat átkerült az MTA Nyelvtudományi Intézetébe, és Bárczi irányításával egy munkaközösség végezte el az anyaggyűjtést. Deme László és Imre Samu szerkesztésében 1968 és 1977 között megjelent A magyar nyelvjárások atlaszának hat kötete. A nyelvatlasz mellett az új tájszótár anyaggyűjtését is Debrecenben indította meg Bárczi. Ezt a művet B. Lőrinczy Éva vezetésével egy munkaközösség szerkeszti az MTA Nyelvtudományi Intézetében. Eddig két kötet jelent meg belőle (1979, 1988).

Bárczi elsősorban nyelvtörténész volt. Debreceni kinevezésének évében jelent meg Magyar Szófejtő Szótára, amely évtizedekre fellendítette az etimológiai kutatásokat, és sokáig nélkülözhetetlen kézikönyv volt. Debrecenben írta meg "A Tihanyi Apátság Alapítólevele mint nyelvi emlék" című monográfiát (1951). Bárczi, aki 1937 óta a Magyar Tudományos Akadémia levelező- és 1945 óta rendes tagja volt, ezzel a művével kiérdemelte a legmagasabb elismerést, a Kossuth-díjat. Debreceni professzorsága idején jelent meg "A magyar szókincs eredete" (1951), valamint a Fonetika című egyetemi tankönyve (1951), de későbbi, kitűnő nyelvtörténeti munkái is debreceni egyetemi előadásaiból, jegyzeteiből nőttek tankönyvvé.

Ki kell emelnünk Bárczi nevelői tevékenységét is. A legnehezebb korszakban állt a tanszék élén. a II. világháború alatt, majd később a marrizmus idején, amikor a tudományos életben nem az érvek súlya számított. Szilárd meggyőződéssel verte vissza az alattomos támadásokat, és amikor gátlástalan karrieristák és egyes félrevezetett tájékozatlan fiatalok nyíltan lázítottak a magyar és finnugor nyelvészet és az ezeket oktató professzor ellen, Bárczi kiváló szakemberek egész sorát nevelte fel a nyelvtudomány számára.

Sajnos, a Magyar Népnyelvkutató Intézetet ő sem tudta megmenteni, 1949-ben megszüntették. Az intézet évkönyve, a Magyar Népnyelv is ebben az évben jelent meg utoljára (VI. kötet). Megváltozott névvel azonban 1951-ben mint a Magyar Nyelvtudományi Intézet évkönyve megjelent, és ez a kiadvány, a Magyar Nyelvjárások azóta is elismert fóruma a magyar nyelvjáráskutatásnak.

Bárczi az egyetemen előadta az egész magyar nyelvtörténetet, ezenkívül a fonetikát, nyelvföldrajzot, általános nyelvészetet, és természetesen nem felejtkezett meg a finnugor stúdiomokról sem. Tanította a finn és az osztják nyelvet, adott elő a finnugor népekről és nyelvekről, több félévben tárgyalta a finnugor összehasonlító nyelvtan egyes fejezeteit.

A háború előtt mellette is csak fizetés nélküli munkatársak voltak. Fizetés nélküli tanársegéd volt a tanszéken Végh József és a népryelvkutató intézetben Bakó Elemér, díjtalan gyakornokok voltak a tanszéken Kovács István és Nagy János, a népryelvkutatóban Varga Lajos és Szilágyi László.

A háború után Bárczi még inkább bevonta az oktatásba Papp Istvánt, a Kar magántanárát. A szokásos magántanári tárgyak mellett Papp István tanította a finn nyelvet, adott elő finn nyelvtörténetet, de tartott kétféléves előadást Kiviről, a Kalevaláról és egy félévben Juhani Aho műveiről. A háború befejezése után közvetlenül fizetéstelen tanársegédként működött Bárczi mellett Papp László, díjtalan gyakornok volt a tanszéken Darkó Klára és Hidvégi Andrea, a népryelvkutatóban pedig Szathmári István. Ez a rendszer azonban hamarosan megszűnt, és 1949-től kezdve fizetéses oktatói állásokat szerveztek az egyetemen. Bárczi mellett a tanszék oktatója volt Papp László, D. Bartha Katalin, Hidvégi Andrea, Abaffy Erzsébet és Nagy Erzsébet demonstrátor. Mint külső munkatársak dolgoztak a tanszéken B. Lőrinczy Éva és Andrássyné Kövesi Magda.

Bárczinál 1950-ig 39 szakdolgozat készült, ezek közül 1 volt finnugor témájú, nyelvtörténeti és nyelvjárási volt 15-15, szókincstanulmány volt 4, tudománytörténeti 3 és hangtani 1. Hatan nyújtottak be Bárczihoz 1948-ig doktori disszertációt. Amint tudjuk, 1949-ben többek között a bölcsészdoktori címet is megszüntették. A következők doktoráltak Bárczi Gézániál: Vámosi Nándor György: A debreceni csizmadiák céh- és műszavai (1943); - Nagy János: A Magyar Fűvészkönyv nemi növénynevei (1944); - Papp László: A hosszúpályi népryelv í és é hangjai (1946); - Kakuk Zsuzsánna: A Jókai-kódex határozó ragjai (1948); Szathmári István: A kisújszállási í-zés nyelvtörténeti múltja (1948); - Török Klára: Sylvester í hangjai (1948).

1952-ben alapították Bárczi Géza részére a budapesti egyetemen a 2. számú magyar nyelvészeti tanszéket. Csak úgy volt hajlandó ezt az állást elfogadni, ha magával viheti debreceni munkatársait. Csak Andrássyné Kövesi Magda maradt itt közülük.

Magyar Nyelvtudományi Tanszék (1952)

I. Bárczi Géza távozása után a felügyeleti hatóságok kettéválasztották az addig egységes tanszéket magyar, illetőleg finnugor nyelvtudományi tanszékekre. A magyar tanszék vezetője Papp István (1952–71) lett, a finnugoré Kálmán Béla. Hivatalosan a tanszékek szétváltak, de a kutatómunka és az oktatás továbbra is egységes maradt. Nemcsak a közös könyvtár, szeminárium és adminisztráció kapcsolta össze szorosán a két intézményt, hanem az is, hogy a magyar tanszéken folyt finnugor nyelvészeti és a finnugoron is volt magyar nyelvészeti kutatás. Ezt a tudományos egységet az új professzorok széles körű érdeklődése biztosította. Jellemző, hogy amikor a két professzori pályázatot meghirdették Papp István a finnugor, Kálmán Béla pedig a magyar katedrát pályázta meg. De a kinevezés már mindkettőjük hozzájárulásával fordítva történt.

A tanszékek szétválásával megvalósult Pápay egyik elgondolása, a magyar tanszékekre éppen az a személy került, akit már ő is kiszemelt erre a feladatra (vö. MNy. LVI, 141). A hatvanas években elérhető közelségben volt Pápay másik tervének a beteljesülése is az uráli-altaji nyelvészeti tanszék megalakítása. Sajnos, az egyetem akkori vezetése elmulasztotta ezt a lehetőséget. Reméljük, idővel ennek a fontos tudományágnak is méltó képviselője lesz egyetemünkön. Mint ahogy abban is bízunk, hogy megalakul tanszékünk mellett egy nyelvjáráskutató csoport, amely méltóképpen folytathatja Csúry megkezdett munkáját.

A kinevezett tanszékvezető első feladata volt egy új oktatói kar kialakítása. Ez a munka nem ment máról holnapra, de az 1960-as évek elejére kialakult a debreceni magyar nyelvészeti tanszék arculata. Papp Istvánnal egyidőben került a tanszékre adjunktusnak Benigny Gyula, aki 1957-ben az újraalakuló német tanszék professzora lett. Ugyancsak 1952-ben került vissza a

tanszékre Kovács István, aki a háború előtt díjtalan gyakornok volt Csúry, illetőleg Bárczi mellett. Ő azonban már 1953-ban Csehszlovákiába távozott. 1953-ban Jakab László, 1954-ben pedig Sebestyén Árpád lett a tanszék tanársegéde. Sebestyént 1955-ben felvették aspirantúrára, helyette ugyanakkor Nyírkos Istvánt nevezték ki gyakornoknak. Ezután a tanszék személyi állománya csupán a hatvanas években bővült, amikor is Máté József (1963), Kornyané Szoboszlay Ágnes (1963), majd Kiss Antal (1964) került a tanszékre.

Az oktatás egysége azt jelentette, hogy a két tanszék oktatói egyaránt tartottak magyar és finnugor nyelvészeti órákat. Papp István magyar nyelvtörténeti és leíró nyelvtani előadásain kívül finn órákat is tartott. A másik részről pedig Kálmán Béla a magyar szókincs történetéről, a magyar nyelvjárásokról adott elő, Andrásyné Kövesi Magda pedig nyelvészeti szemináriumokat és stilisztikai órákat vállalt. A két tanszék oktatói közösen végezték a vizsgáztatást, szakdolgozatok vezetését stb. Ezt az együttműködést a hagyományokon kívül a finnugor nyelvészeti tárgyak és órák számának erős lecsökkentése is indokolta.

A hatvanas évek elején bevezették a finnugor szakot, attól kezdve a magyar nyelvészeti tárgyak oktatásában a finnugristák nem vettek részt. Papp István sem tartott több finn órát, mert közben megírta finn könyveit (Finn nyelvtan 1956, Finn nyelvkönyv 1957, Finn olvasókönyv szójegyzékkel 1959), amelyekből más is könnyen elvégezhetette ezt a feladatot. A későbbi tantervi igényeknek megfelelően összeállított még egy Finn kresztomátiát (1966), és megírta "A finn nyelv alapelemei" című művét (1966). Finn-magyar szótára 1962-ben jelent meg (vö. MNyj. XVII, 12-4). A szótár megjelenése után azonnal hozzáfogott a magyar-finn változat anyaggyűjtéséhez, de ezt már nem tudta befejezni, a mű szerkesztése közben elhunyt. Félbemaradt munkáját Jakab László folytatta, a Magyar-finn szótár 1985-ben jelent meg.

Papp István egyetemi tanárként előadta a magyar leíró és történeti nyelvtannak szinte minden fejezetét. A hatvanas években minden évfolyam magyar nyelvészeti előadását ő tartotta, ez heti 8-10 órát jelentett. Kitűnő előadó volt, előadásai élményszámba mentek, minthogy valóban előadott, nem felolvasott. Szenvedélyesen, csillogó szemmel beszélt, sugárzott belőle a tantárgy, a magyar nyelv szeretete, hatása alól a hallgató nem tudta kivonni magát. Egyetemi előadásain formálta ki tudományos cikkeinek, tankönyveinek végső formáját.

Hangtani jegyzetet már főiskolai tanár korában (1948-52) írt, de hangtani tanulmányainak végső összefoglalása a "Leíró magyar hangtan" című egyetemi tankönyv (Tankönyvkiadó, 1966). Ez a

mű mind a mai napig az eddig megjelent legteljesebb, leghasz-
nálhatóbb leírása a magyar hangrendszernek és e rendszer törvény-
szerűségeinek. Legfőbb értéke az, hogy benne a fonetika és a fo-
nológia nem elszakítva, hanem legszorosabb kapcsolatban jelen-
keznek.

Nyelvtörténeti kutatásainak eredményeit Finnországban megje-
lenő "Unkarin kielen historia" (Helsinki, 1968) című könyvében
foglalta össze. Ez a mű finn egyetemisták számára készült tan-
könyv, de nemcsak egyetemi hallgatók, hanem a kutatók számára is
jól használható kézikönyv. Sajnos, magyarul a mai napig nem je-
lent meg, bár Kornyané Szoboszlay Ágnes lefordította.

Papp Istvánnak egyetemi jegyzeteit nem számítva tíz könyve
(néhány több kiadásban) és mintegy másfélszáz tanulmánya, ta-
nulmányokká mélyülő kritikája jelent meg hazai és külföldi fo-
lyóiratokban magyar, részben német, francia, olasz és finn nyel-
ven. Legkedvesebb tudományterülete a mondattan volt. Magyar tör-
téneti mondattant készült írni, széles körű anyaggyűjtést vég-
zett, de a munka megírására már nem volt ideje.

Papp István két évtizedig állt a tanszék élén. Nyugdíjba vo-
nulása előtt pár hónappal hunyt el 1972. április 11-én. A két év-
tized alatt felnevelte a tanszék új oktatói gárdáját, és kialakít-
totta a tanszék jellegzetes, egyedülálló profilját, amelyet mélt-
tán szoktak a "debreceni iskola" néven emlegetni. Ennek jellemző-
je, hogy a finnugrisztika és a magyar nyelvtörténet nem válik el
élesen egymástól. A mellette dolgozó tanársegédek megtanultak
finnül, finnugor nyelvészetből melléktárgyként doktoráltak, több
évig dolgoztak lektorként Finnországban. Ez a hagyomány halála
után is folytatódott, a későbbiekben a tanszékre kerülő fiatalabb
munkatársak többsége is elvégezte a finnugor szakot. Ez az iskola
méltó folytatása, bár más területen, a híres debreceni nyelvésze-
ti iskolának, a Csűry-iskolának.

Papp István számos tudományos elismerésben részesült. A
nyelvtudományok doktora volt, a Finn Akadémia külső tagjává vá-
lasztotta, a Turku Egyetem díszdoktorává avatta. A finn nyelv
érdekében végzett munkásságáért Urho Kekkonen, finn köztársasági
elnök a Finn Őrszánrend parancsnoki fokozatával tüntette ki.

A professzor tudományos munkásságának bibliográfiáját Kornya
László és K. Szoboszlay Ágnes állította össze (MNYj. XVII, 21-8).
Munkásságával többen foglalkoztak. Jakab László: Papp István 70
éves (MNYj. XVII, 5-20), Uő.: Papp István szótárírói tevékenysége
(Hagyományápolás és megújulás 135-41), Kiss Antal: Papp István és
a magyarországi finn nyelvoktatás (uo. 179-82), Kornyané Szoboszl-
ay Ágnes: Az Unkarin kielen historia Papp István munkásságában
(uo. 171-9), Fülöp Lajos: Papp István és az anyanyelvi nevelés

(uo. 163-71).

2. Papp Istvánt Sebestyén Árpád követte (1972). Az új tanszékvezető megbízatását követően a tanszék személyi összetételében is több változás történt. 1972 őszén Kiss Antal átkerült a finnugor tanszékre, helyére Kovács Istvánt helyezték adjunktusi beosztásban. 1973-ban pedig Máté József vált meg a tanszéktől, az egyetem gyakorló gimnáziumának vezetőtanára lett. A gyakorló iskolából pedig Barla Gyula jött a tanszékre docensi beosztásban. A későbbiekben bővült az oktatói keret. 1976-ban Kálnási Árpád kapott tanársegédi kinevezést, Hoffmann István 1980-ban lett tanársegéd, majd 1984-ben Kovács Éva, aki három év múlva, szerződése lejártakor eltávozott aspiránsnak. A. Molnár Ferencet 1985-ben helyezték a tanszékre adjunktusnak, 1988-tól pedig Kis Tamás a tanszék legfiatalabb oktatója.

Sebestyén Árpád 1954-ben végzett egyetemünkön magyar szakon. Ekkor nevezték ki a tanszékre tanársegédnek. Egy év múlva, 1955-ben Kálmán Béla vezetésével aspiráns lett. Az aspirantúra után 1958-tól 1964-ig tanszéki tudományos kutató volt. A kar vezetése 1964-ben docensi beosztásban az egyetemi fonetikai laboratórium megszervezésével bízta meg. Ebből fejlődött ki az "általános nyelvészeti és fonetikai tanszék", ennek a vezetője volt 1971 végéig. 1972-ben helyezte át az egyetem vezetése a magyar nyelvészeti tanszék élére, 1975-ben lett egyetemi tanár.

Sebestyén Árpád tudományos munkássága nyelvjárási tanulmányokkal indult, és a népnyelv kérdéseinek vizsgálata végigvonul egész pályáján. Kandidátusi témája a magyar névutórendszer szinkron feltárása volt. Ennek eredményeit "A magyar nyelv névutórendszere" című kötetében olvashatjuk (Akadémiai Kiadó, 1965). A témakörből s a vele érintkező határozószók területéről a könyv mellett számos tanulmányt publikált. Újabban a névutórendszer történeti fejlődését vizsgálja a XV. századtól a XX. századig. Különösen sokat foglalkozik a nyelvművelés, anyanyelvi nevelés és ismeretterjesztés kérdéseivel. Több száz nyelvművelő cikket közölt a helybeli lapban. Nyelvművelő cikkeiből válogatás jelent meg "Buktatók és fogódzók mindennapi nyelvhasználatunkban" címmel (Debrecen, 1977). "Anyanyelv, közélet, műveltség" címmel kötetét szerkesztette az 1974. évi magyar nyelv heti rendezvénysorozat legfontosabb előadásait (Budapest, 1976). A középiskolai leíró nyelvtan tanításának alapkérdéseit elemzi "Nyelvtanításunk az egyetemi felvételi vizsgák tükrében" című kiadványában (Debrecen, 1974). A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai című sorozatban megjelentette a Magyar Népnyelv I-VI. és a Magyar Nyelvjárások I-X. kötetéhez készített mutatót (46. sz., 1965). E. sorozat 47. számaként jelent

meg Lőrincze Lajos "Földrajzi neveink élete" és Sebestyén Árpád "Újabb eredmények és feladatok földrajzinév-kutatásunkban" című tanulmánya (1967). Az 50. szám (1972) pedig "A tájnyelv mint stílusesszköz Móricz Zsigmond műveiben" című Sebestyén-tanulmányt tartalmazza.

Egyetemi oktatóként Sebestyén Árpád beosztásainak megfelelően csaknem minden témát tanított, amelyet a magyar szakos hallgatók tanterve tartalmaz: leíró hangtant, nyelvjárást, mondat-
tant, jelentést, szókinccsant, névtant; hangtörténetet; általános nyelvészetet; tudománytörténetet stb.

A tanszék személyi állományához jelenleg két docens tartozik: Jakab László és Nyirkos István. Jakab László Debrecenben végezte el az egyetemet magyar-történelem szakon. 1953-ban lett a tanszék tanársegéde. Azóta is itt dolgozik, 1962-ben lépett elő adjunktusnak és 1982-ben docensnek. Közben négy évig (1966-70) a Turku Egyetem magyar lektora volt. Közel négy évtizedes egyetemi oktatói működése alatt tanította a magyar nyelvészet csaknem minden ágát, a hangtantól a mondattanig, leíró nyelvtant és nyelvtörténetet egyaránt. A hetvenes évek elejétől ő tartja a történeti és leíró alakotani előadásokat.

Tudományos érdeklődésében a nyelvtörténet áll előtérben, de foglalkozott leíró nyelvtani, nyelvjárási, névtani és lexikológiai témákkal is. Ő fejezte be Papp István félbemaradt művét, a Magyar-finn szótárt (Akadémiai Kiadó, 1985). A magyar nyelvjárásokról finnországi lektorsága idején egyetemi jegyzetet jelentetett meg finn nyelven (Unkarin murteet, Turku 1970). A hatvanas évek elején a tanszék oktatóinak és hallgatóinak bevonásával megindította Szabolcs-Szatmár és Hajdú-Bihar megyék földrajzi neveinek gyűjtését. Kálnási Árpáddal közösen 1987-ben közzétették a Nyírbátori járás falvainak helynévanyagát. A hetvenes évek elején kidolgozta hosszabb nyelvemlékszövegek számítógépes feldolgozásának módszerét, és ennek alapján Kiss Antallal számítógépre vitte a Jókai- és a Birk-kódex teljes szövegét. A témából eddig három kötetet publikáltak: A Jókai-kódex ábécérendes adattára (Debrecen, 1978), A Jókai-kódex szókinccsének szófaji megoszlása (Debrecen, 1980), A Birk-kódex ábécérendes adattára (Debrecen, 1983). Bölcskei Andrással pedig a XVI. századi orvosi könyv konkordanciáját készítette el számítógéppel, és megjelentették ennek a műnek teljes szóalak-mutatóját (A XVI. századi orvosi könyv szóalak-mutatója, Debrecen, 1988). Ezek a kötetek mutatóanyagok a Számítógépes nyelvtörténeti adattárból, amely a nyelvtörténettel foglalkozó kutatók rendelkezésére áll. Ő és munkatársai az adattárat folyamatosan bővítik újabb kódexek, szerzők műveinek feldolgozásával. Így folyamatban van Csokonai Vitéz Mihály min-

den munkájának számítógépes feldolgozása. - A debreceni KLTE Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 41., 45., 49., és 51. számaként jelentette meg a Lencsés György "Ars Medicá"-jának ö-zése (1962), A felszólító módjel kérdéseihez (1964), Papp István 70 éves (1971) és a Keresztes Lászlóval írt "Finnugor nyelvészet a debreceni egyetemen" című dolgozatait (1979).

Nyirkos István 1955-ben szerzett magyar-történelem szakos diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. A végzés után a tanszékre került gyakornoknak, majd 1957-ben kinevezték tanársegédnek, 1962-ben lépett elő adjunktusnak, 1977-től docens. Közben a magyar- finn kulturális egyezmény keretében 1962-67 között a Helsinki Egyetem magyar lektora volt. 1987 szeptemberétől pedig a Helsinkiben levő Magyar Kulturális és Tudományos Központ igazgatója. A tanszéken Nyirkos István tanította a magyar nyelvészetnek szinte minden ágát. Először gyakorlatokat és szemináriumokat vezetett, majd nyelvtörténeti és leíró nyelvtani előadásokat tartott.

Tudományos téren kezdetben dialektológiai tanulmányokkal foglalkozott, később érdeklődése a leíró nyelvészeti és nyelvtörténeti témák felé fordult. Egyetemi doktori disszertációját nyelvjárási témából (Az abaúji nyelvjárás magánhangzórendszere) írta 1961-ben, kandidátusi munkáját pedig nyelvtörténetből készítette 1984-ben "Az inetimologikus mássalhangzók a magyarban" címmel. Ez önálló kötetként nyomtatásban 1987-ben jelent meg. Helsinki lektorsága idején a nyelvtanítás elősegítése végett állította össze magyar olvasókönyvét, amelyhez szójegyzéket is készített (Unkarin lukemisto sanastoineen, Helsinki, 1965). Az ebben levő szójegyzéket kiegészítéssel bővítve önállóan is megjelentette (Unkarilais-suomalainen sanakirja, Helsinki, 1969). Később is írt finn egyetemi hallgatók részére magyar tankönyvet (Nykyunkarin oppikirja, Helsinki, 1972). 1977-ben pedig finn-magyar- finn zsebszótárt állított össze (Suomi-Unkari-Suomi taskusanakirja) ugyancsak Finnországban. Az itt említett köteteken kívül Nyirkos István több mint 60 tanulmányt jelentetett meg hazai és külföldi szakfolyóiratokban. A Kalevala megjelenése 150. évfordulójának tiszteletére "Utunk Pohjolába - Kalevala-kutatások Magyarországon" címmel kötetet szerkesztett, amelyben 25 magyar szerzőnek a Kalevaláról írt különböző tanulmányát adta ki (Békéscsaba, 1985).

A tanszék docenseként vonult nyugdíjba Kovács István. 1952-ben került a tanszékre tanársegédnek. 1953-tól 1961-ig a prágai, illetőleg pozsonyi egyetemen volt magyar lektor. Visszatérése után egyetemünk szlavisztikai, majd az általános nyelvészeti és fonetikai tanszékén kapott állást, és csak 1972-ben helyezték ismét a magyar nyelvészeti tanszékre adjunktusnak. 1976-tól 1980-

ig, nyugdíjba vonulásáig a tanszék docense volt. Tanárként nyelv-történeti és leíró nyelvtani stúdiumokat tartott. Tudományos munkássága főleg a magyar nyelvjárások leíró és történeti vizsgálata-
tára terjedt ki. Zay Ferenc "Az Landor Feyrwar el wezessenek oka e woth es igr esewth" című értékes nyelvemléket hasonmás és kritikai szövegkiadással jelentette meg (Debrecen, 1982). Korábban, 1980-ban a Bibliotheca Historica sorozatban adta ki ezt a történettudományi forrást. Több tanulmányban tisztázta e nyelvemlék szerzőjének kilétét, és számos dolgozatban elemezte a nyelvemlék nyelvi sajátosságait. Szlovákiai lektorsága idején több iskolai tankönyvet írt.

Barla Gyula 1973-tól 1977-ben bekövetkező korai haláláig volt a tanszék docense. Elsősorban a magyar nyelv és irodalom tanításának módszertanát adta elő, de mellette leíró nyelvtani és stilisztikai órákat is tartott. Barla Gyula munkásságát Szathmári István foglalta össze annak a kötetnek a bevezetőjében, amelyben Barla fontosabb stilisztikai tanulmányait adta ki (Barla Gyula: Nyelvtan, stílus, iskola. Tankönyvkiadó, 1979). Ugyanebben a kötetben találjuk tudományos munkásságának bibliográfiáját A. Molnár Ferenc összeállításában. Életében három önálló kötete jelent meg, egy stilisztikai: Stílselemzés nyelvtanórákon (Debrecen, 1970), egy irodalomtörténeti: Kemény Zsigmond főbb eszméi 1849 előtt (Akadémiai Kiadó, 1970), és ő adta ki Vajda János művei kritikai kiadásának I. kötetét (Vajda János: Kisebb költemények 1844-1860. Akadémiai Kiadó, 1969).

A tanszék oktatói karához jelenleg négy adjunktus tartozik: Kornyané Szoboszlay Ágnes, Kálnási Árpád, A. Molnár Ferenc és Hoffmann István.

Kornyané Szoboszlay Ágnes 1961-ben végezte el az egyetemet, 1963-ban került a tanszékre tanársegédnek, 1971-ben lett adjunktus. 1985-től 1989-ig hivatalos kiküldetésben a Jyväskyläi Egyetem magyar lektora volt. Tudományos téren elsősorban stilisztikával foglalkozik. Ebből a témakörből doktorált 1969-ben, disszertációja "A szemléletesség eszközei Németh László nyelvében" címmel 1972-ben jelent meg nyomtatásban (NyÉrt. 77. sz.). A KLTE Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 49. számában jelentette meg Papp István munkásságának bibliográfiáját, amelyet Kornya Lászlóval közösen állított össze. Az egyetemen a stilisztika mellett jelentéstant, hangtant, alaktant és mondattant oktat.

Kálnási Árpád 1967-ben végzett egyetemünkön magyar-történelem szakon. Ezt követően 9 évig különböző középiskolákban tanított. 1972-től külső előadója volt a tanszéknek, majd 1976-ban nevezték ki tanársegédnek, 1980-tól adjunktus. Tudományos munkásságának fő területe a névtan, helynévgyűjtés és a nyelvjárás-ku-

tatás. Névtanból írta egyetemi doktori disszertációját "A Tisza-Túr közének földrajzi nevei" címmel (1976). Összegyűjtötte és kiadta a fehérgyarmati járás falvainak földrajzi neveit (Debrecen, 1984), "A mátészalkai járás földrajzi nevei" című kötete 1989-ben jelent meg. Jakab Lászlóval közösen "A nyírbátori járás földrajzi nevei" című kötetet adták ki (1987). Több névtani, nyelvjárási cikke jelent meg különböző szakfolyóiratokban. Oktatóként nyelvjárási, leíró nyelvtani és jelentéstani órákat szokott tartani.

A. Molnár Ferenc 1966-ban szerzett magyar-finnugor szakos diplomát a debreceni egyetemen. 1966-tól 1979-ig a KLTE Egyetemi Könyvtár tudományos munkatársa, közben 1973-tól 1976-ig finnugor nyelvészetből aspiráns volt. 1979-től 1985-ig az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszékének adjunktusa, 1985-ben helyezték át tanszékünkre. Tudományos érdeklődésének fő területe a magyar nyelvtörténet és a finnugor nyelvészet. Doktori disszertációt finnugor nyelvészetből írt "A permi nyelvek szóvégi magánhangzóinak történetéről" címmel. Ez a munkája megjelent önálló kiadványként is angol nyelven (On the History of Word-Final Vowels in the Permian Languages. Szeged, 1974). Közzétette Reguly Antalnak a Kalevalából készített fordítástöredékét (Régi Kalevala. Kecskemét, 1985). A készülő magyar történeti grammatikában ő írja a szófajváltásról, a kettős és többszófajúságról szóló fejezetet. Egyetemi oktatómunkájában is a nyelvtörténet áll előtérben, nyelvtörténeti előadásokat, szemináriumokat tart.

Hoffmann István 1977-ben végzett Debrecenben magyar-országi finnugor szakon. 1977-79 között tudományos ösztöndíjas volt, 1980-ban lett tanársegéd a tanszéken. 1985-ben lépett elő adjunktusnak, 1987-től aspiráns. Tudományos érdeklődése előtérben a névtan áll, ebből a témakörből írta doktori disszertációját 1979-ben "Névtani vizsgálatok Tapolcafő helynevei alapján" címmel. Közreműködött a Pápai járás földrajzi neveinek gyűjtésében és közzétételében (MNYTK. 171. sz.). "Magyarul felső fokon" címmel Hlavacska Edittel külföldi hallgatók részére egyetemi jegyzetet állított össze (Tankönyvkiadó, 1989). Az egyetemen a nyelvtörténeti tárgyak mellett, nyelvjárási, leíró nyelvtani stúdiumokat is oktat.

A tanszék tanársegéde Kis Tamás, aki 1988-ban szerzett magyar-finnugor szakos diplomát egyetemünkön.

3. A tanszék oktatói ellátják a nappali és levelező magyar szakos hallgatók nyelvészeti képzésével járó feladatokat. Külön speciális előadásokon és szemináriumokon foglalkoznak a nyelvészetből szakdolgozókkal. Erről a munkáról az elkészülő szakdolgozatok száma és témaköre ad hű képet. 1953-89 között a karon

358 hallgató írt szakdolgozatot magyar nyelvészetből. A dolgozatok a különböző témakörök szerint a következőképpen oszlanak meg: névtan 138, nyelvtörténet 47, stilisztika - írói nyelv 47, leíró nyelvtan 45, szókinccstanulmány 25, nyelvjáráskutatás 20, tudománytörténet 12, nyelv művelés 10, jelentéstan 8, módszertan 6.

A tudományos utánpótlás nevelésének egyik tanszéki lehetősége volt az egyetemi doktori szigorlatra való felkészítés. A tanszék professzorai ezt a munkát a cím visszaállításától, 1957-től kezdve eredményesen végezték. Nyilvánvalóan nem véletlen, hogy az 1981-ig a tanszéken doktori címet szerzők kivétel nélkül mind egyetemi vagy főiskolai oktatók lettek. Ugyancsak az utánpótlás nevelését szolgálja a hetvenes években bevezetett kétéves tudományos továbbképzési ösztöndíj rendszere. Napjainkig Molnár Zoltán (1973-75), Hoffmann István (1977-79) és Kincsesné Kovács Éva (1980-82) volt a tanszék ösztöndíjasa Sebestyén Árpád vezetésével. Ő irányítja jelenleg Hoffmann István aspiráns munkáját is.

Karunkon 1957-től 1989-ig 29 doktori disszertációt nyújtottak be különböző magyar nyelvészeti témákból. Ezek időrendben a következők: Fülöp Lajos: Incongruentia-jelenségek a mátraaljai palóc nyelvjárásban (1960), Nyirkos István: Az abaúji nyelvjárás magánhangzórendszere (1961), Jakab László: Lencsés György "Ars Medica"-jának magánhangzórendszere (1962), Mező András: Nyírbogdány földrajzi nevei (1965), Kocsány Piroska: Tamási Áron szóképei (1968), Kornyané Szoboszlai Ágnes: A szemléletesség eszközei Németh László nyelvében (1969), Kiss Antal: A határozós szerkezet a Példák Könyvében (1972), Orosz Béla: Nyíregyházi személynevek a XVIII. sz. második felében (1973), Molnár Zoltán: Nyelvi-képi kifejezések Krúdy prózájában (1975), Kálnási Árpád: A Tisza-Turközének földrajzi nevei (1976), Fekete Péter: Tiszaszőlős község földrajzi nevei (1977), Hoffmann István: Névtani vizsgálatok Tapolcafő helynevei alapján (1979), Molnárné Nagy Iloná: Nyelvtörténeti vizsgálatok a Jordánszky-kódexben (1981), Vargáné Horváth Mária: Szociolingvisztikai tanulmányok Oslói község nyelvéből (1981), Kincsesné Kovács Éva: Alakváltozatok és szerepük Petőfi nyelvében (1982), Kénérné Papp Hajnalka: Szociolingvisztikai tanulmányok Lónya község nyelvéből (1983), Kovács Béla: A hagyományos paraszti gazdálkodás és életmód szókinccsének vizsgálata Biharugra község nyelvében (1983), Szikszainé Nagy Irma: Az iker-
szavak helye és szerepe a magyar nyelv rendszerében (1984), Szabóné Erdélyi Erzsébet: Névtani vizsgálatok Nagykőrösről (1984), Fazekas Katalin (Újvidék): A magyar környezetnyelv tanítása I. és II. osztályban (1984), Bényeiné Kindrusz Erzsébet: Gulyás Pál költői nyelve (1984), Ádám Imre: A Szabolcs megyei dadai járás jobbágyságneveinek vizsgálata az 1574-es gabonadézsma-jegyzék alap-

ján (1984), Varga Katalin: Tanterv és tananyagfejlesztés a szint-rehozó helyesírási programcsomag számára (1984), Szabó Ferenc: A vásárra utaló magyar helységnevek (1985), Tukacsné Károlyi Margit: Az í-zés vizsgálata Hajdúhadház nyelvében különös tekintettel a Csúry-féle é-zésre (1985), Drótos András: Adalékok a névtípusok vizsgálatához (1985), Varga Gyula: Prefixum típusú elemek a magyar nyelvben (1985), Szikoráné Kovács Eszter: A rím nyelvi szerepének elemzése (1986), dr. Lampéné Zsíros Judit Mondatszerkezeti vizsgálatok a XVII. sz. utolsó negyedének szépírói nyelvében (1989).

4. A tanszék munkájához tartozik különböző kiadványok gondozása. Bárczi Géza távozása után a Magyar Nyelvjárások a szétváló két tanszék közös évkönyve lett. Egyaránt jelentek meg benne magyar, főképp nyelvjárási és finnugor nyelvészeti tanulmányok. Az egyes számok szerzői elsősorban a két tanszék oktatói közül kerültek ki, de a szerkesztők rendszeresen közölnek másoktól, hazai és külföldi kutatóktól is nyelvjárási témájú dolgozatokat. Az évkönyvet 1953-tól 1960-ig D. Bartha Katalin és Papp István közreműködésével Kálmán Béla szerkesztette. 1961-ben D. Bartha Katalin lemondott erről a munkáról. 1966-tól 1972-ig Kálmán Béla, Papp István és Sebestyén Árpád alkotta a szerkesztőbizottságot. 1973-tól 1989-ig Kálmán Béla és Sebestyén Árpád a kiadvány szerkesztője. 1989-ben Kálmán Béla megvált a szerkesztőségtől. Az évkönyvnek eddig 27 évfolyama látott napvilágot. A sorozat XVII. kötete a 70 éves Papp István, a XXV. pedig a 70 éves Kálmán Béla tiszteletére jelent meg.

Tovább él Kálmán Béla, 1989-től Jakab László szerkesztésében "A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai" című sorozat is, amelyben főleg a Magyar Nyelvjárások fontosabb tanulmányainak a különlenyomatai jelennek meg. A sorozatot eddig 54 szám alkotja.

A fenti hagyományos sorozatokon kívül újabbakat is indított a tanszék. Jakab László és Sebestyén Árpád szerkesztésében 1978-tól a "Számítógépes nyelvtörténeti adattár" című kiadványnak eddig négy kötete jelent meg. A "Szabolcs-Szatmár megye földrajzi nevei" című adattár eddig elkészült négy kötetéből kettőt (A fehérgyarmati járás földrajzi nevei és A mátészalkai járás földrajzi nevei) a tanszék adott ki különböző szervek támogatásával. E sorozatokon kívül is jelent meg néhány tanszéki kiadvány. Így az 1981-es "Debreceni magyar nyelvészeti napok" előadásainak anyagát Sebestyén Árpád szerkesztette "Hagyományápolás és megújulás" címmel önálló kötétté (Debrecen, 1982). S ugyancsak tanszéki kiadványként jelent meg Nyirkos István "Az inetimologikus mássalhangzók a magyarban" című kötete (Debrecen, 1987).

Finnugor Nyelvtudományi Tanszék (1952)

1. 1952 őszén az addig egységes nyelvészeti tanszék helyébe két tanszékot hoztak létre a Kossuth Lajos Tudományegyetemen: a Magyar Nyelvtudományi Tanszék vezetőjévé Papp Istvánt, az önálló Finnugor Nyelvtudományi Tanszék élére pedig Kálmán Bélát nevezték ki. Kezdetben a két tanszék oktatói munkája nem vált szét élesen, hiszen az akkori oktatógárda a két professzor vezetésével magyar és finnugor nyelvészeti órákat egyaránt tartott, felváltva vizsgáztatott, ki-ki a saját kutatási profiljának megfelelően.

A Finnugor Nyelvtudományi Tanszék oktatói tevékenysége két szakaszra oszlik. 1963 őszéig csak a magyar szakosoknak kötelezően előírt finnugor nyelvészeti tárgyakat oktatta, 1963-tól ezen felül bekapcsolódott az ország három tudományegyetemén bevezetett finnugor nyelvésztképzésbe is.

Az önálló tanszék szárnypróbálgatásairól nem sok dokumentum maradt. 1952-ben még az egy- és kétszakos tanárképzés egymás mellett futott. Az egyszakosoknak természetesen több nyelvészeti órájuk volt, mint a kétszakosoknak. 1956-ig a finnugor összehasonlító nyelvészet a képzési időszak második felére esett, így az anyag része volt a második szigorlatnak, illetőleg az államvizsgának, csak 1957-ben a kétszakos képzés teljes visszaállításakor helyezték át a nyelvtörténetet az első évekre. 1961-ig a finnugrisztika a magyar a magyar nyelvtörténettel az első szigorlat anyagában szerepelt, ezután azonban "A magyar nyelv finnugor alapjai" címmel kivették a szigorlat tematikájából, s előbb ötszszevont kollokvium, majd egyszerű vizsga formájában a harmadik félév végére került. Az óraszámcsökkentés mellett ez az intézkedés megcsappantotta a finnugor nyelvészet súlyát a magyar szakosok nyelvtörténeti képzésében. Ennek kompenzálására vezették be 1963-tól a finnugor szakot, amely lehetővé tette, hogy a finnugor

nyelvek, az összehasonlító nyelvészet, a finnugor népek irodalma, történelme és néprajza iránt érdeklődő hallgatók szakszerűen elmélyedhessenek a finnugrisztikában. Ez az intézkedés gyökeresen megváltoztatta a szaktárgy státusát: az alárendeltségi helyzetből egyszeriben olyan stúdiummá nőtt fel, amelynek felvételét csak a legkiválóbb hallgatóknak engedélyezik.

2. A finnugor tanszék elsősorban nyelvészeti tárgyakat oktatott. Fontos céljának tartotta és tartja, hogy a hallgatókat megismertesse az egyes finnugor nyelvek struktúrájával, hogy egy-egy konkrét nyelv ismeretében, a magyarral történő összehasonlítás révén juttassa el a hallgatóságot a nyelvrokonság mivoltának megértéséhez, a rokonság bizonyításának módszeréhez, valamint a finnugor nyelvtudomány eredményeinek megismeréséhez. Mindig egy vagy több finnugor nyelv volt az alap, amelyre az elmélet épült. Egy-egy finnugor nyelv keltette fel és kelti fel a hallgatókban az érdeklődést az iránt, hogy nyelvészeti tanulmányaikat finnugor szakon folytassák.

3. Elsőként a f i n n nyelvet kell említenünk (Részletebben vö.: A. Kövesi Magda: A finn nyelv oktatása a debreceni egyetemen. MNyj. XVII, 109-18). Elsőnek azért, mert az egyetlen finnugor nyelv, amelyet egyetemünk fennállása óta folyamatosan oktatnak, másrészt az ötvenes évek elején a finn nyelv volt az, amely ajánlott kollégiumként átmentette a tantervből száműzött finnugrisztikát. A finn oktatását egy Pápay-tanítvány, Papp István szorgalmazta és végezte 1960-ig személyesen is, majd kitűnő tankönyveivel és finn-magyar szótárával megteremtette a lehetőséget, hogy munkatársai, majd tanítványai is fokozatosan bekapcsolódhassanak a munkába. Papp Istvánéhoz fogható szeretettel és lelkesedéssel oktatta a finn nyelvet, és terjesztette a finn kultúrát A. Kövesi Magda, aki 1956 és 1972 között tanította ezt a nyelvet egyetemünkön.

Az 1959-ben megújított magyar-finn kulturális egyezmény jelentősen hozzájárult a finn nyelv magyarországi oktatásának fellendüléséhez, és nagyban éreztette hatását a debreceni egyetemen is. 1966-tól a debreceni és a jyvaskyläi egyetem diákszervezete között létrejött cserekapcsolat révén tovább bővültek lehetőségeink. Papp István és A. Kövesi Magda tanítványai nagyrészt eljuthattak Finnországba. Ösztöndíjasként vagy magyar lektori minőségben megismerkedve a finn emberekkel, elsajátítva a finn nyelvet, hazatérésük után ők is a finn nyelv és kultúra népszerűsítői, a magyar-finn barátság zászlóvivői lettek. Nem véletlenül írta be az egykori finn államfő, Urho Kekkonen az egyetem vendégkönyvébe a következőket: "Lämpimät terveiset Suomesta sukulaisyhteistyön tärkeälle ahjolle Debrecenin yliopistolle. 13. 5. 1963" (Meleg

üdvözet Finnországból a rokoni együttműködés fontos műhelyének, a debreceni egyetemnek. 1963. V. 13.)

Noha a kötelező finn órák mennyisége a magyar szakosoknak azóta a minimálisra csökkent, az ajánlott órák (nyelvgyakorlatok, haladó tanfolyamok stb.) jóvoltából a nyelv népszerűsége nőttön nőtt. 1972-től a tudományegyetemek között másodikként a KLTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszéke kapott finn lektort Outi Karanko-Pap személyében, akinek jóvoltából a finn nyelv és kultúra iránti érdeklődés korábban soha nem tapasztalt méreteket öltött. Az ő nyomdokaiban haladtak 1981 után a következő finn lektorok: Marketta Huitu (1981-86), Harri Mantila (1986-87), Irené Wichmann (1987-88) és Pirkko Lehto (1988-).

4. Kálmán Bélának több mint három évtizedes (1952-1984) tanszékvezetői tevékenysége hosszú időre meghatározta a tanszéki kutatások profilját. Pápay József osztják orientációja után két évtizeddel később a másik obi-ugor nyelv, a vogul került a középpontba. Kálmán Béla sokoldalú nyelvészként állt a tanszék élére. Bölcsészdoktori értekezését az obi-ugor állatnevekből írta, de nagy érdemeket szerzett középiskolai nyelvtankönyvíróként és a Magyar Nyelvjárások Atlaszának aktív gyűjtőjeként is. Finnugor professzorrá történő kinevezése véglegesen elkötelezte a finnugor nyelvészeti kutatások prioritása mellett. Kálmán Béla Munkácsi Bernát vogul gyűjtésének kiadásával szerzett maradandó érdemeket a finnugrisztikában: Munkácsi Vogul népköltési gyűjteményének harmadik és negyedik kötetéhez publikálta a terjedelmes magyarázó köteteket (Manysi (vogul) népköltési gyűjtemény III/2. Akadémiai Kiadó, 1952 és IV/2. 1963).

Először 1953-ban ajánlott tárgyként hirdette meg a vogult, 1958-tól pedig évente a finnel párhuzamosan a magyar szakosok számára választhatóan kötelező tárgy lett belőle. Egyetemi segédkönyvnek szánta Manysi nyelvkönyvét (Tankönyvkiadó, 1955), amelynek segítségével az 1960-ben vogulul tanulók kis csoportjának lelkes tagjaiból lettek Munkácsi szótárának adatgyűjtő cédulázói, akik nemcsak a vogul nyelv rejtelseibe dolgozták bele magukat ezzel a munkával, hanem a szótárkészítés és a tudományos munka műhelytitkaiba is. Ebbe a munkába később is be lehetett vonni finnugor szakos hallgatókat, akik egyik uráli nyelvként hagyományosan vogult hallgattak Kálmán Béla kedves hangulatú óráin. A tankönyvet a Leníngrádban tanuló vogulokkal - közöttük a híres vogul költővel, Juvan Sesztalovval - való találkozás anyaga bővítette modern kresztomátiává (Chrestomathia Vogulica, Tankönyvkiadó, 1963; 2. teljesen átdolgozott kiadás 1976; angolul: Vogul Chrestomathy, The Hague, 1965), amelynek segítségével tanítványai (Keresztes László, Kiss Antal és A. Molnár Ferenc) is tartottak

vogul órákat. Ezenkívül leningrádi tanulmányútjának termését reprezentatív kötetben publikálta Kálmán Béla (Wogulische Texte mit einem Glossar. Akadémiai Kiadó, 1976). Munkácsi múlt századi gyűjtéséből legtovább nagy nyelvjárási szótárának anyaga váratott magára. E szótár, amelyet Kálmán Béla saját szótári gyűjtésével is kiegészített, a vogul nyelv eddigi legteljesebb nyelvjárási szótára, amely méltán szerzett elismerést világszerte a nagy tekintélyű szerkesztőnek (Wogulisches Wörterbuch. Akadémia Kiadó, 1986). Munkácsi hagyatékának sorsa így teljességgel rendeződött, sőt a nagy gyűjtő és nyelvész portréját is megrajzolta Kálmán Béla a múlt nagy tudósainak arcképcsarnokában (Munkácsi Bernát, Akadémia Kiadó, 1981), végül a vogul népek a népköltészeti kincsét a nagyközönség számára is népszerűvé tette egy reprezentatív válogatással (Leszállt a medve az égből. Európa Kiadó, 1980). A szöveg- és szótárkiadásból kelt szárnyra Kálmán Béla másfélszáz hosszabb-rövidebb vogul nyelvészeti tárgyú tanulmánya, amely felöleli a nyelvtudomány valamennyi részterületét a hangtantól az alak- és mondattanon át a szókincs kérdéseig. A vogul szókincs orosz jövevényszavaival foglalkozó monográfia kiemelkedő tudományos teljesítmény (Die russischen Lehnwörter im Wogulischen. Akadémiai Kiadó, 1961).

5. Kálmán Béla érdeklődése – noha egyetemi tanári és kutatói tevékenységét alapvetően meghatározta – nem szűkült le a vogul nyelvre. Kálmán Béla méltán vallotta, hogy a finnugrisztikai és a hungarológiai kutatások kiegészítik egymást, és nem hagyta abba a magyar népnyelvre irányuló kutató munkáját sem. A Magyar Nyelvjárások Atlaszának gyűjtési tapasztalatait újra és újra megjelenő egyetemi tankönyveiben kamatoztatta (A mai magyar nyelvjárások. Tankönyvkiadó, 1951; teljesen új, bővebb változat: Nyelvjárásaink. Tankönyvkiadó, 1966). Ezzel párhuzamosan behatóan foglalkozott a magyar nyelv történetével, szófejtéssel, és kedvenc területei közé tartozott a magyar és az általános névtan is (A nevek világa. Gondolat, 1967). E műve országszerte ismertté és népszerűvé tette, és ez az alkotása a maga nemében igazi sikerkönyvnek számít, amit több magyar nyelvű (1969, 1973, 1989) és angol nyelvű kiadása is jelez (The World of Names. Akadémiai Kiadó, 1978).

Kálmán Béla nem szobatudós, hanem a konkrét nyelvi valóságból ihletet merítő nyelvész, aki a nyelvművelés és a tudományos ismeretterjesztés feladatait is szívügyének tekinti. E kérdésekben országszerte közkedvelt előadó volt a magyar nyelv hetének rendezvényein és fórumain, de a hungarológia és a finnugrisztika népszerű és megbecsült alakjává emelkedett nemzetközileg is: több külföldi, európai és tengeren túli felsőoktatási intézményben

adott elő, aktív tagja számos nemzetközi tudományos szervezetnek, tudományos munkának. Kutatói tevékenysége több nemzetközi elismerésben részesült. Kálmán Béla azok közé a tudósok közé tartozik, akit széleskörű tájékozottsága és szereplése révén a közvélemény a jó értelemben nyelvésznek tart és nevez. (Munkásságára vö.: Sebestyén Árpád: MNyj. XXV, 5-26; tudományos és publicisztikai munkásságának bibliográfiáját Kiss Antal állította össze: MNyj. XXV, 27-45.)

6. A "fő" finnugor nyelveken kívül olykor-olykor más finnugor nyelvek is "szóhoz jutottak". 1961-ben kísérletképpen magyar szakosok a finn és a vogul mellett választhatták az észet nyelvet is. 1964-től kezdődően pedig s finnugor szakosok hallgattak Kálmán Bélánál észtet majdnem minden második évben. 1974-77-ben még haladó tanfolyamot is tartott Kálmán Béla néhány lelkes érdeklődőnek. Ide kívánczik, hogy a professzor több észet irodalmi alkotást ültetett át művészien magyar nyelvre.

7. A finnugor tanszék oktatói gárdájának nevelésében kétségtelenül legnagyobb érdemeket szerző munkatárs Andrásyné Kövesi Magda volt, aki a budapesti egyetemen Zsirai tanítványaként sajátította el a finnugrisztika alapjait, s aki mesterének biztatására jelentkezett tudományos munkára Bárczinál a debreceni egyetemen 1950-ben. 1958-ban adjunktus lett, ugyanebben az évben nyerte el a kandidátusi fokozatot "Uráli elemek a komi képzőrendszerben" című disszertációjával. 1962-től docensként és tanszékvezető-helyettesként dolgozott a Finnugor Nyelvtudományi Tanszékén - első és utolsó munkahelyén - 1972-ben történt nyugdíjazásáig.

A. Kövesi Magdát az összehasonlító nyelvtudomány részterületei közül kezdettől fogva leginkább az alaktan vonzotta, s ezen belül a szóképzés problematikája, a rokon nyelvek közül a permi nyelveket, elsősorban a zürjén t kutatta. Első kutatási korszakának fő műve, a zürjén nyelv képzőrendszere jelentős volt-ják anyaggal kibővítve (A permi nyelvek ősi képzői. Akadémia Kiadó, 1965) volt. Kutatási módszerét és eredményeit egyes magyar képzőkről írott tanulmányiban is kamatoztatta, sőt a képzett szavak oldaláról az alapnyelvi affrikáta-állományt is szemügyre vette.

Az őstörténeti vita fellángolása idején az 1960-as években lázasan kezdte kutatni az ún. permi-előmagyar kapcsolatok, érintkezések nyelvi bizonyítékait, 1966-tól kezdve pedig folyamatosan foglalkozott a névszói esetragok, a birtokos személyragok és a többes jelek eredetével, a nomenverbumokkal, majd az igeragozással kapcsolatos kérdések izgatták, pl. az ugor nyelvek tárgyas ragozásának és a különféle rokon nyelvek igemódszerének ki-

alakulása. (Itt tér vissza korábbi bölcsészdoktori értekezésének témájához: Igemódok a vogulban. FgrÉrt I. 1933.)

A. Kövesi Magda pedagógusként is elismerésre méltó eredményeket szerzett, lelkesen toborozta a hallgatóságot finn és finnugor stúdiók hallgatására, s a finnugor tárgyú szakdolgozatok java része is az ő irányításával készült (munkásságára vö. Keresztes: MNyj. XXIII, 3-9).

8. Kálmán Béla nyugdíjba vonulása előtt egy évig megbízott tanszékvezetőként Sebestyén Árpád állt a tanszék élén (1983-84), majd 1984 őszétől a nemzetközileg ismert Vértés Edit kapta meg pályázat útján a professzori kinevezést és a tanszékvezetést. Vértés Edit elsősorban az orosz nyelv kutatójaként lett világszerte elismert szaktekintély. Debreceni kinevezése révén a tanszék obi-ugor kutatási irányvonalának továbbvitelére lett hivatva. Vértés Edit, aki az MTA Nyelvtudományi Intézetéből magával hozta tudományos termékeit (Karjalainen és Paasonen, valamint Steinitz osztják gyűjtésének sajtó alá rendezése, mitológai lexikon szócikkei stb.), töretlen munkakedvvel és nagy lendülettel folytatta a kutatást és kezdte el az oktató munkát. Az utóbbi elősegítése céljából segédanyagokat állított össze (T. Lovas Rózsával: Bevezetés az uráli népköltészetbe. Tankönyvkiadó, 1985; németül Brautfahrten. Ein ostjakisches Volksepos. 1986. - Vázlat a déli osztják kresztomátiához. Debrecen 1985). Páratlan energiával szorgalmazta Pápay József osztják gyűjtésének kiadását. Az 1988 nyarán megjelenő próbaüzet (Pápay József osztják hagyatéka. Debrecen 1988) kedvező visszhangra talált, így 1989-ben már három vaskos kötet került nyomdába Pápay hagyatékából. A professzornő rövid debreceni tartózkodása pezsgést hozott a tanszék életébe. Elkészítette a Mythologisches Wörterbuch című lexikonhoz (szerk. H. W. Haussig) az obi-ugor és a szamojéd anyagot, a Tankönyvkiadó kresztomátia-sorozatába a Mitológiai kresztomátiát, Karjalainen és Toivonen szótárához a déli osztják kiegészítéseket, Karjalainen déli osztják kötetéhez a tárgyi és nyelvi magyarázatokat, egy terjedelmes kötetben pedig a déli osztják fonémaállományt tárgyalja. Jelentős részt vállalt Steinitz Ostjakologische Arbeiten (Band III. Akadémiai Kiadó, 1989) című gyűjteményének kiadásában. 1989-ben történő nyugdíjazásával egy jelentős korszak zárult le a debreceni finnugor tanszék életében. Nemcsak a kutatások obi-ugor vonala szűkül el, de személyében a hazai finnugrisztika nagy generációja is elköszön az aktív egyetemi tevékenységtől. (Munkásságára vö. Kálmán Béla: FUD. I, 5-10; Kiss Antal: FUD. I, 45-61; tudományos munkásságára Jakab Edit: FUD. I, 11-7).

9. Keresztes László 1988 óta vezeti a tanszékot. 1964-ben Debrecenben szerzett magyar-finnugor szakos diplomát, s a végzés

után azonnal a tanszékre került, 1965-től tanársegéd, 1966-ban doktorált, 1972-től adjunktus, 1986-tól docens. Egyetemi oktatói pályafutása során oktatta az összes finnugor nyelvészeti és irodalmi tárgyat a debreceni egyetemen, továbbá magyar nyelvet és nyelvtörténeti tárgyakat adott elő három finnországi egyetemen. Behatóan foglalkozott több finnugor nyelvvel. Részt vett Munkácsi vogul szótári hagyatékának kiadásában. Bölcsészdoktori értekezésének témáját is obi-ugor nyelvészetből választotta: A beszélést és gondolkodást jelentő igék az obi-ugor nyelvekben (NyK. LXIX (1967), 245–89). Finnországi magyar lektori éveiben (Helsinki 1969–75, Jyväskylä 1981–84) behatóan foglalkozott a magyarral mint idegen nyelvvel. Magyar leíró nyelvtanát (Unkarin kieli. SKS, Helsinki 1974) és rádiós nyelvtanfolyamának füzetét (Jó napot! Yleisradion opetusohjelmat. Helsinki 1983) tankönyvként használják ma is a finnországi egyetemeken. Közreműködött a magyar–finn szótár adatgyűjtésében. Társszerzője több finn nyelv-könyvnek (Outi Karanko-Pap – Maria Vilkuna – Keresztes László: Finn nyelvkönyv. Tankönyvkiadó, 1985. III. kiadás; Outi Karanko – Keresztes László – Irmeli Kniivilä: Finn nyelvkönyv I. Tankönyvkiadó, 1987. II. kiadás; 2. kötet 1990). Egy l a p p költészeti antológiához összeválogatta az anyagot, és Bede Anna számára elkészítette a versek nyersfordítását is (Aranylile mondja tavasszal. Európa Könyvkiadó, 1983). A fő kutatási területe a m o r d v i n nyelv története, amelyből kandidátusi fokozatát szerezte (Geschichte des mordwinischen Konsonantismus I. Szeged, 1987; II. Etymologisches Belegmaterial. Szeged 1986). Összeállított mordvinból két szöveggyűjteményt is (Mordvin szövegek. Erza. Debrecen 1985; Chrestomathia Morduinica. Tankönyvkiadó, 1990).

10. A tanszék személyi állományába nem sok oktató tartozott.

A tanszék másik permista oktatója, Kiss Antal, 1964-ben végzett egyetemünkön magyar–latin–finnugor szakosként. Végzés után a magyar nyelvészeti tanszéken dolgozott gyakornokként, 1965-től tanársegéd, 1972-ben doktorált magyar nyelvtörténetből, majd 1972-ben A. Kövesi Magda nyugdíjba vonulása után került át a finnugor tanszék állományába, 1974-ben lett adjunktus. Két ízben magyar lektori teendőket látott el a Jyväskyläi Egyetemen (1975–81 és 1984–85). Fő kutatási profilja a v o t j á k nyelv alak- és mondattana. Votják nyelvi speciálkollégiumai teljesebbé teszik a tanszék finnugor nyelvek oktatásában mutatkozó palettáját. A votják mellett kedvelt témája a finn nyelv, amelynek oktatásához igen színes és jól használható anyagot állított össze (Finn I. évf. magyar szakosoknak. Debrecen 1986). A magyar nyelvtörténet iránti vonzódása a magyar nyelvemlékszövegek számítógépes feldolgozásában mutatkozik meg, amelyet Jakab Lászlóval közösen vé-

geznek. Jelentős eredményeket ért el a magyarnak mint idegen nyelvnek az oktatásában is jyvaskyläi lektori megbízatása idején.

A tanszéki oktató és kutatómunkában aspiránsként, illetőleg tudományos ösztöndíjasként a következők vettek részt: A. Molnár Ferenc (1973-76), Schmidt Éva (1976-79), Salamon Ágnes (1980-82), Rusvai Julianna (1985-88). Külső előadóként pedig Révay Valéria (1989-90), Palkó Ágnes (1989-90) és Maticsák Sándor (1989-90) tevékenykedett a tanszéken.

II. A finnugrisztika főkéllégiuma mindig az összehasonlító nyelvészet, a finnugor rokonság bemutatása volt. Ezt szolgálták az előadások, és segítették a gyakorlatok és a szemináriumok.

A főtárgy 1954-ig "Finnugor nyelvészet" címmel szerepelt, egyszakosoknak két félév heti 2 óra, kétszakosoknak egy félév heti 2 óra, 1-1 gyakorlattal. 1957-ig szigorlati, illetőleg államisvizsgatárgy lévén az utolsó évben adta elő Kálmán Béla. 1957-61 között az első szigorlat előtt két félév heti 1 órára zsugorodott, de még szigorlati tárgy volt. Később "A magyar nyelv finnugor alapjai" című tárgy keretében adták elő egy vagy két órában a nyelvészeti gyakorlat óraszámától függően. Az anyagot kollokviumon kérték számon a hallgatóktól. Újabban az összehasonlító nyelvészet az "Uralisztikai alapismeretek" című tárgy része, amelyből kollokviumot kell tenniük a hallgatóknak. A heti egy óra vésszesen kevés, de a heti két óra sem elegendő az uralisztika alapkérdéseiben való elmélyülésre, legfeljebb a tárgy szűk keresztmetszetének bemutatására alkalmas. A finnugor szakosok számára 4x2 órát ír elő a tanterv. A hangtant Kálmán Béla, Vértes Edit, majd Keresztes László adta elő, az alaktant A. Kövesi Magda, Keresztes László, majd Kiss Antal oktatta.

Az összehasonlító nyelvészetet alapozzák, támogatják és kiegészítik a finnugor nyelvészeti gyakorlatok. A magyar szakosokkal ezeken sajátíttatjuk el a finnugor népek anyagi és szellemi kultúráját, történelmét, az őshazáról vallott nézeteket, s szólunk a más nyelvcsaládokkal való kapcsolatokról, s arról, hogyan kell viszonyulni a "déliabós" rokonítási elméletekhez.

Az 1985-ös tanterv a magyar szakosoknak a 4. félévre beiktatta "Az uráli népek műveltsége" című gyakorlatot, amelynek keretében lehetőség nyílik behatóbban foglalkozni a finnugor irodalom és folklór kérdéseivel, de közkedveltek a finnugor népzeneről, a finn építészetéről és képzőművészetéről, valamint az iparművészetéről készített hallgatói beszámolók is. A gyakorlat jó toborzó a finnugor szakra, és szerencsésen helyettesíti a korábbi választható szemináriumot.

Igen hasznosnak bizonyultak a finnugor nyelvészeti szemináriumok finnugor szakosoknak. 1963 és 1971 között az előadásokkal párhuzamosan minden félévben volt szeminárium is. 1971-ben számuk két félévre zsugorodott, majd az 1985-ös tanterv három félévben irt elő szemináriumot. Ezeken az órákon lehetett megbeszélni mindazokat a kérdéseket, amelyekre sem az előadás, sem a többi tárgy nem tért vagy nem térhetett ki. Itt kerülhetett sor egy-egy fontosabb cikk ismertetésére, egy-egy aktuális kérdéscsoport megvitatására, egy harmadik finnugor nyelv megtanulására, az etimológia tudományának és gyakorlatának megtárgyalására, finn nyelvtörténeti kérdésekre, ezeken lehetett megtanítani a hallgatóknak a források és kézikönyvek használatát, a finnugrisztika műveléséhez nélkülözhetetlen altaisztikai alapismereteket stb. A finnugor szakosok szemináriumait a tanszék oktatói felváltva tartották és tartják.

Finnugrisztikai témájú speciálkollégiumot keveset hirdettek a tanszék oktatói. A tanterv bizonyos félévekben előírt magyar szakosoknak ilyeneket, de a témából fakadóan az előadások sohasem vonzottak tömegeket. Néhány érdeklődő számára viszont nem mindig kifizetődő egy előadásorozatot tartani az előadónak. Finnugor témájú speciálkollégiumok voltak: Papp István: Bevezetés a Kalevalába, A. Kövesi Magda: Finnugor eredetű képzőink, Kálmán Béla: Finnugor alak- és mondattan, A vogul szókincs eredete, Névadás a finnugor népeknél, Vértes Edit: Az osztják nyelv történeti hangtana és alaktana, A szibériai uráli népek mitológiája.

A nyelvészet mellett az i r o d a l o m is helyet kapott a finnugor szakosok képzésében. 1971-ig három félév irodalomtörténet mellé két félév szeminárium is tartozott. Ekkor még második szaknak is fel lehetett venni a finnugort. Amikor azonban ún. C-szak lett, az irodalmi oktatás két félévre csökkent. A finnugor szak megindulásakor a finnugor népköltészet és irodalom jeles ismerője és tolmácsolója, Képes Géza vállalkozott az előadások és szemináriumok megtartására. A későbbiekben azonban saját erőből kellett gondoskodnunk az órák megtartásáról. A tanszék oktatói felváltva tartottak előadásokat azoknak a kisebb finnugor népeknek az irodalmáról, amelyeknek nyelvvel behatóan foglalkoztak. A finn irodalmat általában a finn lektor, az észtet korábban Kálmán Béla, majd Kiss Antal tartotta, a kisebb finnugor népek irodalmát pedig Kálmán Béla, Vértes Edit és Keresztes László.

Az 1985-ös tanterv lehetővé tette, hogy a finnugor nyelvészet mellett néhány hallgató finn irodalmat tanulhasson, illetőleg valamelyik kisebb finnugor nép irodalmára specializálódhasson. Az irodalom iránti érdeklődést bizonyítja, hogy az Alföld

című folyóirat finn (1974/9.), észt (1976/11.) és finnugor (1980/8.) számában a tanszék oktatói és hallgatói is közreműködtek.

12. A tanszék kis oktatói létszáma miatt többször kellett felkérnünk külső előadókat a különféle speciális órák megtartására. A "Bevezetés a finnugor népek néprajzába" c. tárgyat Gunda Béla, majd Bartha Elek tartotta, "A finnugor népek története" c. tárgyat pedig kezdettől fogva Orosz István, aki elsősorban a finn és az észt történelem kérdéseivel foglalkozott. Egy félév régészetet tartott még Karancsyné Ojtozy Eszter, antropológiát Malán Mihály, altaisztikát pedig Agyagási Klára.

Speciális magyar nyelvtörténeti szemináriumok, ill. előadások, valamint az általános nyelvészeti speciálkollégiumok tartásában a testvértanszékek oktatói segítettek.

13. A finnugor tanszék oktatói munkája összeforrott a tudományos tevékenységgel. A finnugor nyelvészeti szemináriumokon választott dolgozati témákból nőttek ki a gondos témavezetés nyomán az évvégi pályamunkák, diákköri dolgozatok és szakdolgozatok, egyes szakdolgozatok bölcsészdoktori értekezéssé értek.

Az évvégi pályatételek többsége finn témájú (fordítás vagy nyelvtani jelenség kontrasztív feldolgozása), de van vogul és permi tárgyú is közöttük. A diákköri dolgozatok tematikája is rendkívül tarka: találkozunk osztják mondattani, verstani, őstörténeti, vogul névtani és kontrasztív témájú munkákkal, vagy finn irodalmi, ill. a lapp madárnevekkel foglalkozó dolgozatokkal.

Az elmúlt 38 év során 66 finnugor tárgyú s z a k d o l g o z a t készült (1957-ig a finn témák Papp Istvánnál, a későbbiek pedig a mindenkori tanszékvezető irányításával): Balogh László: Denazalizáció a manysi nyelvben (1955); - Köhegyi Irma: A birtokos szerkezet alakja és funkciója a finn nyelvben (1955); - Zerginé Szegedi Klára: A manysi névhatározó (1956); - Nyirkos Tibor: Nominativus absolutus a Kalevalában (1957); - Szabó Géza: A mondattoldalékok vizsgálata Sillanpää nyelvében (1957); - Zsardon Éva: A kondai vogul nyelvjárás névutói (1961); - Grega Sára: A vogul mondat szórendje (1964); - Keresztes László: A gondolkodást és a beszélést jelentő szavak a vogul népköltészetben (1964); - Kiss Antal: Figura etymologica a vogul népköltészetben (1964); - Csík Mária: Az érzelmi életre vonatkozó szavaink finnugor gyökerei (1966); - Szolnokyné Csirikusz Margit: Az uráli őshaza (1966); - Károlyi Katalin: A partitivus használata (1966); - Kiss Éva: A zürjének története a XIV-XVI. században (1966); - Molnár Ferenc: Szóképek használata a vogul hősénekekben (1966); - Sivák István: A tabu-jelenség az obi-ugor nyelvekben (1966); - Váczy Emese: A tavgi szamojédok (1966); - Arany Katalin: Az obi-ugor teremtszavak (1967); - Bódy Mária: Vogul személynevek a

népköltészetben (1967); - Böör Irén: A víz istenségei az obi-ugorok hitvilágában (1967); - Péter Judit: A külső és belső határozók használata Toivo Pekkanen "Tehtaan varjossa" c. regénye alapján (1968); - Kántor Gyöngyi: A Kalevala hatása Magyarországon (1969); - Mondok Dezső: Hunfalvy Pál szerepe a finnugor nyelvtudományban (1969); - Szucsák Éva: Vaszilij Iljics Lytkin élete és munkássága (1969); - Krausz György: A zürjén találókérdések (1970); - Markovics Éva: A zürjén rokonságnevek kérdéséhez (1970); - Sipos Sándor: A múlt idő nyelvi kifejezése Mika Waltari "Kultakutri" c. kisregényében (1970); - Beinhorn Edit: Reguly Antal élete és munkássága (1971); - Juhász Mária: A Kalevala főbb alakjainak jellemzése (1971); - Kovács Mária: Asszonylopás, ill. asszonyszöktetés motívumai a voguloknál (1971); - Laczik Mária: Zsirai Miklós élete és munkássága (1971); - Mikházyné K. Nagy Irén: Keresztény elemek a vogul népköltészetben (1971); - Siklósiné Eszenyi Mária: A finn irodalom Magyarországon 1960 és 1970 között (1972); - Monoki Emília: A palatoveláris zöngés spiráns megfelelései egyes vogul nyelvjárásokban (1972); - Rimóczi Irén: Az észti igeikötők alakjainak kérdései (1972); - Varga Mária: A finnugor népek ősi szállásterületei a szovjet hidronímiai kutatás tükrében (1972); - Révay Valéria: A finn és magyar igevonatok összevetése Sillanpää "Nuorena nukkunut" c. regénye alapján (1973); - Nagy Ilona: A Kivi A hét testvér c. regényének stilisztikai vizsgálata a fordítások tükrében, különös tekintettel a hasonlatokra és a szóképekre (1974); - Lerch Ágnes: Az észti igevonatok (1975); - Szabó Edit: Nőalakok a finn irodalomban (1975); - Murányi Lajos: August Kitzberg színművei (1976); - Nyilas Mihály: A magyar és finn helyhatározó-rendszer kontrasztív összevetése (1978); - Mészáros Ilona: Napjaink észti kisregénye (1978); - Máramarosi Hedvig: A birtokviszony kifejezőeszközeinek finn-magyar kontrasztív vizsgálata (1978); - Kondrák Margit: Állapot- és eredményhatározók kontrasztív vizsgálata a finnben és a magyarban (1979); - Salamon Ágnes: Tárgyas szerkezetek és a tárgyas ragozás használata az erza-mordvin nyelvben (1979); - Bodnár Judit: A finn és magyar névutók általános jellemzői (1979); - Treuer Mária: Sesztalov vogul nyelvű lírája (1980); - Kincsesné Kovács Éva: Mássalhangzó-kombinációk az alapnyelvi rekonstrukciókban (1980); - Papp Judit: Az igemód vizsgálata a magyarban, az angolban és a finnben Golding A legyek ura című regényének szövege alapján (1980); - Papné Karanko Outi: A finn részleges tárgy megfelelői a magyarban (1980); - Uliczki Mária: Határozott (tárgyas) igeragozás az észti vogul nyelvjárásban (1981); - Krajnyák Éva: A Kalevala magyar fordításainak egybevetése (1981); - Rusvai Julianna: Az észti osztják tárgyas ragozás (1981); - Szabó Erika: A birtoklás kife-

jezésének vizsgálata és összehasonlítása a magyarban, a finnben és a németben (1981); - Zergi Klára: A finn mondatpótló szerkezetek vizsgálata a magyarban és a németben (1981); - Horváth Judit: Duálisi paradigmák az arktikus szibériai nyelvekben (1983); - Porcsalmy Magdolna: Finn szóösszetételek és magyar megfelelőik (1983); - Starovicz Wieslaw: A kolai-lapp nyelvjárások orosz jövevényszavai (1983); - Estók Ágnes: Az észti infinitívusok rendszere és magyar fordításai (1984); - Imre Gyöngyi: Az alliteráció és a figura etymologica a Kalevalában és a Kalevala magyar fordításai; - Papp Judit: A Kalevala magyar fordításai (1986); - Bogár Edit: Hangjelölési kérdések Pápay József feljegyzéseiben (1988); - Palkó Ágnes: Finn hatások képes Géza költészetében (1989); - Jakab Edit: A lativusi esetragok használata a moksamordvinban (1990); - Maticsák Sándor: Egy XIX. századi térkép mordvin névtani vizsgálata (1990).

Vogul nyelvészetből és stilsztikából tízen szakdolgoztak (pl. Balogh László, Grega Sára, Kiss Antal, Molnár Ferenc, Uliczki Mária), osztjából mindössze ketten (Rusvai Julianna, Bogár Edit), mordvinból hárman (Salamon Ágnes, Jakab Edit, Maticsák Sándor), finn nyelvészetből, a magyar és a finn nyelvi jelenségek összevetéséből viszont 18 dolgozatot írtak (pl. Nyirkos Tibor, Szabó Géza, Péter Judit, Sipos Sándor, Révay Valéria, Nagy Ilona, Nyilas Mihály, Papp Judit, Papné Karanko Outi, Szabó Erika, Zergi Klára, Porcsalmy Magdolna), 3 szakdolgozat észti-magyar kontrasztív vizsgálatot tartalmaz (pl. Lerch Ágnes, Estók Ágnes). 5 szakdolgozat foglalkozik történelmi és őstörténeti kérdésekkel, 7 obi-ugor, illetőleg zürjén néprajzi, mitológiai kérdésekkel (pl. Arany Katalin, Krausz György), 13 finn, észti és obi-ugor irodalommal (pl. Juhász Mária, Szabó Edit, Mészáros Ilona, Treuer Mária, Palkó Ágnes), 4 szakdolgozó pedig egy-egy finnugor nyelvész életútját kíséri nyomon.

1963 óta 50 hallgató végezte el a finnugor szakot (időrendben): 1966: Keresztes László, Kiss Antal, Molnár Ferenc; 1968: Péter Judit, Belohorszky Mária, Csaba Katalin; 1970: Krausz György, Sipos Sándor; 1972: Monoki Emília, Rimóczi Irén; 1973: Révay Valéria; 1974: Nagy Ilona, Szabó Ilona; 1975: Lerch Ágnes, Szabó Edit; 1977: Hoffmann István; 1978: Nyilas Mihály, Mészáros Ilona; 1979: Salamon Ágnes, Varga Pál, Bodnár Judit; 1980: Karanko-Pap Outi, Kocsis Zsuzsa, Kincsesné Kovács Éva, Papp Judit, Treuer Mária; 1981: Pásztor Zsuzsa, Rusvai Julianna, Szabó Erika, Uliczki Mária, Zergi Klára; 1983: Horváth Judit, Máté József László, Porcsalmy Magdolna, Starovicz Wieslaw; 1984: Estók Ágnes, - Imre Gyöngyi, Bényei Zsuzsa, Máté Erika, Vekerdí Ilona; 1986: Papp Judit; 1988: Bogár Edit, Kis Tamás, Kupcsik Sarolta;

1989: Horváth Zsuzsanna, Palkó Ágnes, Somlai Edit; 1990: Jakab Edit, Tuba Márta, Maticsák Sándor.

14. Az elmúlt 38 évben heten tettek b ö l c s é s z d o k - t o r i szigorlatot finnugor nyelvészetből, sorrendben: Keresztes László: A beszélést és gondolkodást jelentő szavak az obi-ugor nyelvekben (1966); - Vászolyi Erik: Zürjének, Perm, Bjarmia és egyéb kérdőjelek a középkori zürjén történelem lapjain (1968); - Molnár Ferenc: A permi nyelvek szóvégi magánhangzóinak történetéről (1972); - Grega Sarolta: A vogul szórend (1975); - Lerch Ágnes: Észt kötött határozós szerkezetek vizsgálata finn, magyar és német megfelelőik tükrében (1981); - Salamon Ágnes: Az erza-mordvin tárgyias szerkezetek (1983); - Kissné Rusvai Julianna: Alanyi és tárgyias igeragozás az osztjákban (1989). Rajtuk kívül tizen melléktárgyként választották a finnugor nyelvészetet.

K a n d i d á t u s i fokozatot A. Kövesi Magda szerzett ebben az időszakban: Uráli elemek a komi képzőrendszerben (1958), Keresztes László pedig mordvin nyelvtörténetből védte meg a kandidátusi értekezését: A mordvin mássalhangzó-rendszer kialakulása (1985). Kálmán Béla korábbi munkásságáért 1952-ben nyerte el ezt a tudományos fokozatot, akadémiai d o k t o r i disszertációját (A vogul nyelv orosz jövevényszavai) 1957-ben védte meg. 1973-ban az MTA levelező taggá, 1982-ben rendes taggá választotta.

15. A tanszék n e m z e t k ö z i k a p c s o l a t a i is szépen fejlődtek. Alig található neves finnugor nyelvész Japántól az Egyesült Államokig, aki ne kereste volna fel a tanszéket. Legtöbbjük előadást is tartott, többek között Aarni Penttilä (Jyväskylä), Erkki Ikonen (Helsinki), akit a tanszék javaslatára az egyetem 1988-ban díszdoktorrá avatott, Aulis J. Joki (Helsinki), Väinö Kaukonen (Helsinki), Pertti Virtaranta (Helsinki), Paula Palmeos (Tartu), Je. I. Rombangyjeva (Moszkva), Décsy Gyula (Bloomington), Wolfgang Veenker (Hamburg), O. Je. Poljakov (Szaranszk).

Konferenciák és nyári egyetemek idején is sokan fölkeresték a tanszéket. A fent említett finn-központúság következtében hagyományosan jók a kapcsolataink Finnországgal, a könyvtári cserén kívül a finnugor tanszék oktatói lektori teendőket is elláttak finnországi egyetemeken (Keresztes László Helsinki 1969-1975, Jyväskylä 1981-1984; Kiss Antal Jyväskylä 1975-1981, 1984-1985). A tankönyveikkel hasznos segítséget nyújtottak a finnországi magyar oktatásnak.

A tanszék oktatói közül vendégelőadóként Kálmán Béla tartott előadásokat a helsinki és a jyväskyläi egyetemen 1963-64-ben, és testvértanszékek felkérésére számos más külföldi egyetemen is, Keresztes László pedig a tamperei egyetemen 1978-81 között. Finn-

országi ösztöndíjakat eddig is több finnugor szakos hallgatónk kapott, de a fakultatíve finnül tanulók java része is kijutott nyári egyetemekre az egyetem ifjúsági szervezetének kapcsolatai révén. Ösztöndíjasok is gyakran tanultak a debreceni egyetemen, a finn és az észti nyelvész vagy néprajzos ösztöndíjasok sokszor töltöttek egy-egy félévet egyetemünkön.

A "terepre" sajnos nem mindig sikerült mindenkinek eljutnia. Különösen örvendetes, hogy Kálmán Béla szovjetunióbeli tanulmányútjai során Leningrádban értékes vogul nyelvi anyagot gyűjtött és publikált. Ugyanitt gyűjtött vogul anyagot Keresztes László is, aki 1989-ben a mordvinok közé is eljutott.

16. A finnugor tanszék oktató munkájának szilárd alpját fogja alkotni a jövőben is a magyar szakos hallgatók finnugrisztikai alapismeretekkel való felvértezése. Ugyanilyen fontos, ám speciális feladatnak minősül a finnugor nyelvészutánpótlás képzése és nevelése. Hallgatóinknak viszonylag kis hányada rendelkezik olyan képességekkel, széles látókörrrel és idegennyelv tudással, hogy eleget tudjon tenni ezen nemzetközi és interdiszciplinális tudományág támasztotta magas követelményeknek. Az eddigi uniformizált képzés helyett a tehetséges hallgatóknak fokozottabb mértékben fugunk egyéni tanterveket készíteni. A hallgatók nagyobb része a finn nyelv és kultúra iránt érdeklődik, ezért kívánatos lenne ezt a vonalat kiépíteni és továbbfejleszteni. A finn irodalmi specializáció jóvoltából erre eddig is volt lehetőség, a jövőben azonban olyan finnül tudó szakembereket kell képeznünk, akik nyelvtudásuk és felkészültségük révén eredményes munkát folytathatnak a két ország egyre bővülő tudományos, kulturális, sőt gazdasági kapcsolatainak fejlesztésében. A gyarkorlati szükségletek fordítók, tolmácsok és külföldi egyetemekre alkalmas magyar lektorok képzését kívánják meg. A finn nyelv mellett szeretnénk sort keríteni a Magyarországon eddig mostohagyermekként kezelt észti nyelv oktatására, s ezáltal a specializációt a balti finn filológia irányába kiterjeszteni.

A debreceni finnugor tanszék tudományos kutatásainak iránya az obi-ugor nyelvekről áttolódik a finn-permi nyelvekre. Ezt kívánjuk érvényesíteni az oktatásban is (mordvin, votják, lapp, balti finn nyelvek). Ezekre a területekre fokozatosan egy-egy specialistát szeretnénk képezni. A tudományág nemzetközi jellege megkívánja, hogy fenntartsuk és továbbfejlesszük kapcsolatainkat a finnországi és a világ más országaiban működő kutatóhelyekkel. Reméljük, hogy fiatal kutatóink előtt kitárulnak az ajtók szovjetunióbeli tanulmány- és kutatóutak céljából, s egyúttal lehetőség nyílik mordvin, votják, észti stb. szakemberek meghívására, az

eleven nyelvi kapcsolatok kiépítése ugyanis a továbbfejlődés alapfeltétele.

Látható, hogy a debreceni finnugor tanszék kis létszámához képest nemzetközileg is számottevő tudományos eredményeket mondhat magáénak. Eredményeinket az 1989-ben indított időszaki folyóiratban (*Folia Uralica Debreceniensia*) is igyekszünk közzétenni. A debreceni műhely eredményeinek elismerését jelenti, hogy ránk bízta a VII. Nemzetközi Finnugor Kongresszus (CIFU-7) megszervezését 1990. augusztus 27. és szeptember 2. között.

Röviden összegeztem a finnugor kutatások debreceni eredményeit. Beszámolóm nem számvetés, erre én nem vállalkozhatom, mások majd elvégzik helyettem. A tanszék fennállásának 38 éve alatt erőnkhez és lehetőségeinkhez mérten igyekeztünk átmenteni a hagyományokat, néhány téglát tenni a finnugrisztika épületéhez, kutatni és népszerűsíteni tudományágunkat itthon és külföldön egyaránt. S ha a finnugrisztika iránti érdeklődés növekedését tapasztaljuk, s ezt tapasztalhatjuk az egyetemen, és az egyetemen kívül, úgy vélem, elértük célunkat.

R É S U M É S

Lehrstuhl für Ungarische und Finnougrische Sprachwissenschaften (1914 - 1952)

1. Seit mehr als vier Jahrhunderten gibt es in Debrecen Institutionen für den Hochschulunterricht. Mitte des 16. Jahrhunderts wurde hier das Reformierte Kollegium gegründet. Im Jahre 1870 schon befasste man sich mit dem Gedanken, das Kollegium zu einer Universität mit vier Fakultäten weiterzuentwickeln. Schliesslich konnte im Jahre 1914 in dieser neuen Universität an den folgenden Fakultäten der Unterricht aufgenommen werden; es waren dies die für Theologie, für Jura und Staatswissenschaft sowie die Fakultäten für Philosophie, Philologien und für Geschichte. Die medizinische Fakultät wurde erst im November des Jahres 1921 eingerichtet.

2. Mit der Gründung der Universität nahm auch der Lehrstuhl für Philologien für Hungaristik und Finnougristik im Jahre 1914 seine Arbeit auf. Die Benennung für diesen Lehrstuhl ist daher verständlich, dass hier die Lehrer für das Fach Ungarisch sowohl in ungarischer als auch in finnougristischer Philologie ausgebildet werden. Der erste Professor an diesem Lehrstuhl erhielt József Pápay (1914-31), danach waren dann ab 1932 Bálint Csúry und ab 1941 Géza Bárczi tätig.

Pápay hatte seit 1908 am Reformierten Kollegium gelehrt. Er hatte es sich zu seiner Lebensaufgabe gesetzt, die ostjakische Sammlung von Antal Reguly zu erforschen. Von 1898 bis 1899 lebte Pápay ein Jahr lang unter den Nordostjaken; er befasste sich mit der Erforschung der Texte von Reguly, sammelte Lieder- und Märchentexte in einem Umfang von insgesamt 155 Seiten und verfertigte ausserdem noch eine Wortschatzsammlung. Im Jahre 1905 begann er, Reguly's und seine eigenen Sammlungen der Volksdichtung

in dem Werk *Osztják népköltési gyűjtemény* (Sammlung ostjakischer Volksdichtung) zu veröffentlichen. Als Anerkennung seiner wissenschaftlichen Erfolge berief man ihn im Jahre 1908 zum korrespondierenden Mitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Leider konnte er sein Lebenswerk nicht vollenden; ein bedeutender Teil seiner Forschungen liegt nur als Handschriften vor. Mit der Publikation dieser Werke Pápays begann Jenő Fazekas. Später gab die Ungarische Akademie der Wissenschaften eine Serie unter dem Titel "Reguly-Bibliothek" heraus, in der Miklós Zsirai und Dávid Fokos das von Pápay erforschte Reguly-Material veröffentlichten. Die Herausgabe der von Pápay gesammelten Texte wurde von der Akademie mit der Serie "Pápay-Bibliothek" begonnen. Den ersten Band dieser Folge veröffentlichte István Erdélyi 1972.

Von 1914 bis 1931 versah Pápay die Lehraufgaben an der Fakultät allein. Er hielt nicht nur Vorlesungen zu ungarischen und finnougri-schen Philologiestudien, sondern auch zu allgemeiner Linguistik. Aufgrund des alten Stundenplanes der Universität kann festgestellt werden, dass Pápay unter den finnougri-schen Sprachen jedes Jahr Vorlesungen zum Finnischen und etwas seltener zum Ostjakischen hielt. Doch die Diplomarbeiten und Dissertationen, die von ihm betreut wurden befassen sich auch mit Themen aus dem Vogulischen und Lappischen. Im Finnougri-schen hielt Pápay folgende Vorlesungen: Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft des Finnougri-schen, über die finnougri-schen Völker und Sprachen, zur Geschichte des finnougri-schen Sprachvergleichs sowie Lesungen und Erklärungen zur Kalevala. In der ungarischen Linguistik gehörte die Syntax zu seinen Lieblingsthemen, doch daneben beschäftigte er sich auch recht häufig mit der Wortbildung und der Flexion im Ungarischen und hielt Vorlesungen über alte Sprachelemente, über ungarische Mundarten sowie über die Lehnwörter und die Lautlehre im Ungarischen.

Dies zeigt, von welchem breitem Umfang die Lehrarbeit Professor Pápays war. Im Grunde versah er die Arbeit von zwei Lehrstühlen allein. Und dabei wurde hier noch nicht einmal die administrative Arbeit am Lehrstuhl erwähnt; dass er gleichzeitig auch Dekan und Prodekan der Fakultät in einer Person war. Aus unserer heutigen Sicht können wir nur die Energie und die Arbeitskraft bewundern, mit der Pápay seiner wissenschaftlichen und seiner Lehrtätigkeit so gewissenhaft nachkam.

3. Die Arbeit des ungarischen Sprachforschers Pápay setzte Bálint Csúry an diesem Lehrstuhl fort (1932-41). Csúry war im Reformierten Kollegium in Klausenburg tätig. Daneben arbeitete er wissenschaftlich. Als Anerkennung seiner wissenschaftlichen Tätigkeit wurde er 1927 zum korrespondierenden Mitglied der Ungari-

schen Akademie de Wissenschaften berufen. Neben den Problemen der ungarischen Sprache beschäftigten ihn auch allgemeine linguistische, sprachphilosophische und sprachpsychologische Fragen.

Im Auftrag der Ungarischen Sprachwissenschaftlichen Gesellschaft sammelte Csúry ab 1908 den Wortschatz aus der Gegend von Szamoshát. Als Ergebnis dieser jahrzehntelangen Sammelarbeit erschien 1935/36 das erste ungarische Mundartwörterbuch, das Szamosháti Wörterbuch, welches mehreren ähnlichen Werken dann als Muster diente.

Bálint Csúry war ein ausgezeichnete Pädagoge. So schuf er in Debrecen, wo die Mundartforschung schon seit Pápay über eine gewisse Tradition verfügte, eine ganze Schule der Mundartforschung. Während seiner kurzen, insgesamt nur neunjährigen Tätigkeit als Professor bildete er 30 Fachleute für die Erforschung der Volkssprache aus. Seine Vorlesungen an der Universität umfassten die gesamte ungarische Sprachwissenschaft von der Lautlehre bis zur Syntax. Dem Charakter des Lehrstuhls entsprechend trug er regelmässig die finnische Grammatik vor, und hielt Vorlesungen zur vergleichenden finnougriestischen Lautlehre und über die Kalevala. Die Lehrtätigkeit Csúrysts wurde dadurch unterstützt, dass István Papp im Jahre 1937 als Privatdozent an die Fakultät berufen wurde.

Neben seinem wissenschaftlichen und pädagogischen Schaffen muss an dieser Stelle auch unbedingt ein Wort zu der erfolgreichen organisatorischen Tätigkeit Csúrysts gesagt werden. Keine Mühen scheuend, erreichte er es, dass an unserer Fakultät im Jahre 1938 ein Forschungsinstitut für ungarische Volkssprache eingerichtet wurde. Als Direktor dieses neuen Instituts wurde Bálint Csúry eingesetzt und aus seinen Schülern rekrutierten sich die Mitarbeiter des Instituts. Im Jahre 1939 wurde das Jahrbuch des Forschungsinstituts für ungarische Volkssprache unter dem Titel "Magyar Népnyelv" (Ungarische Volkssprache) herausgegeben. Neben dem wissenschaftlichen Werk Csúrysts gehört es zu seinem grossartigen Verdienst, dass hervorragende Fachleute für das Institut und die Zeitschrift in der ungarischen Mundartenforschung tätig wurden.

4. Nach dem Tode von Bálint Csúry übernahm Géza Bárczi die Leitung des Lehrstuhls und des Forschungsinstituts (1941-1952). Bárczi trat hiermit ein wertvolles Erbe an und er bemühte sich, das Werk Csúrysts weiterzuführen. Auf dem Gebiet der Mundartenforschung setzte er es sich zum höchsten Ziel, einen Atlas der ungarischen Sprache zu verfassen. Dieser Plan hatte schon alte Traditionen in Debrecen. Auch Bálint Csúry hatte in der Ferti-

gung eines Sprachatlasses eine der wichtigsten Aufgaben für das Forschungsinstitut gesehen. Nachdem Bárczi nach Debrecen gekommen war, begann er umgehend mit der Arbeit am Sprachatlas und befasste sich mit Probesammlungen dazu. Später übernahm das Sprachwissenschaftliche Institut der Ungarischen Akademie der Wissenschaften diese Aufgabe, unter dessen Leitung dann eine Arbeitsgemeinschaft die Materialsammlungen durchführte. Bis jetzt wurden sechs Bände des ungarischen Sprachatlasses unter der Redaktion von László Deme und Samu Imre herausgegeben. Neben der Arbeit am Sprachatlas begann Bárczi in Debrecen auch die Arbeiten zur Materialsammlung für ein neues ungarisches mundsprachliches Wörterbuch. Dieses Werk redigiert jetzt unter der Leitung von Éva B. Lőrinczy eine Arbeitsgemeinschaft des Sprachwissenschaftlichen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften.

In erster Linie war Bárczi Sprachhistoriker. In Debrecen verfasste er die Monographie "A Tihanyi Apátság Alapítólevele mint nyelvi emlék" (Die Stiftungsurkunde der Abtei von Tihany - ein Sprachdenkmal) (1951). Für dieses Werk erhielt Bárczi, der seit 1937 korrespondierendes und seit 1945 ordentliches Mitglied der Akademie der Wissenschaften war, die höchste Anerkennung als Wissenschaftler in Form des Kossuth-Preises. Während seiner Tätigkeit als Professor in Debrecen erschienen von ihm "A magyar szókincs eredete" "Der Ursprung des ungarischen Wortschatzes" und das Universitätslehrbuch "Fonetika" (Phonetik). Aus seinen Debrecener Vorlesungen und Aufzeichnungen wurden auch spätere ausgezeichnete Arbeiten Bárczis zu Lehrbüchern.

An dieser Stelle muss auch das pädagogische Wirken Bárczis erwähnt werden. In einer der schwersten Epochen, während des Zweiten Weltkrieges, und später in der Zeit des Marrisimus, als im wissenschaftlichen Leben nicht immer nur mit Argumenten gekämpft wurde, hatte er die Leitung des Lehrstuhls in der Hand. Voll fester Überzeugung hielt er allen Angriffen stand; und während Stimmen offen laut wurden gegen die ungarische und die finnougriische Linguistik, widmete sich Géza Bárczi der Erziehung einer ganzen Reihe von Fachleuten für die Sprachwissenschaft.

Leider gelang es aber auch ihm nicht, das Forschungsinstitut für Ungarische Volkssprache aufrechtzuerhalten. Es wurde 1949 geschlossen. Auch das Jahrbuch des Instituts "Magyar Népnyelv" (Ungarische Volkssprache) erschien in jenem Jahr zum letzten Mal. 1951 wurde diese Schrift aber unter anderem Namen (Magyar Nyelvjárások) als Jahrbuch des Ungarischen Sprachwissenschaftlichen Instituts wieder herausgegeben und stellt seitdem auch ein anerkanntes Forum der ungarischen Mundartforschung dar.

Neben den Vorlesungen im Fach Ungarisch lehrte Bárczi an der

Universität auch das Finnische und das Ostjakische, hielt Vorlesungen über die finnougriſchen Völker und Sprachen und vermittelte über viele Semester hinweg Abhandlungen zur vergleichenden finnougriſchen Grammatik. Nach der Befreiung wurde auch István Papp, Privatdozent an der Fakultät, immer mehr in den Lehrbetrieb einbezogen. Neben seinen gewohnten Vorlesungen als Privatdozent trug István Papp auch die finnische Sprache und finnische Literatur vor.

1952 wurde an der Budapeſter Universität für Géza Bárczi ein Lehrstuhl der Philologie für Hungaristik eingerichtet. Nach dem Abgang Bárczis wurde der Lehrstuhl an der Debrecener Universität von den Aufsichtsorganen in den Lehrstuhl für ungarische Sprachwissenschaft und in den Lehrstuhl für finnougriſche Sprachwissenschaft geteilt. Leiter des ungarischen Lehrstuhls wurde István Papp, während man Béla Kálmán die Leitung des finnougriſchen Lehrstuhls übertrug.

Lehrstuhl für Ungarische Sprachwissenschaften (1952)

1. Nach dem Fortgang von Géza Bárczi teilte sich der bis dahin einheitliche Lehrstuhl, und zwar in den Lehrstuhl für ungarische beziehungsweise finnougriſche Sprachwissenschaften. Den ungarischen Lehrstuhl leitete István Papp (1952-72) und Béla Kálmán wurde Leiter des finnougriſchen Lehrstuhls. Trotz dieser offiziellen Teilung des Lehrstuhls stellten die hiesige Forschungs- und Lehrarbeit auch weiterhin eine Einheit dar. Nicht allein die gemeinsame Bibliothek, das gemeinsame Seminar und die gemeinsame Verwaltung verband die beiden Institutionen eng miteinander, sondern auch die Tatsache, dass auch am ungarischen Lehrstuhl finnougriſche sprachwissenschaftliche Forschung betrieben wurde, ebenso wie umgekehrt am finnougriſchen Lehrstuhl ungarische sprachwissenschaftliche Forschung. Garant für diese Einheit auf dem Gebiet der Wissenschaft war das breite Interesse der neuen Professoren. Als typisch darf angesehen werden, dass, als die beiden Professoren ausgeschrieben wurden, István Papp sich für das finnougriſche und Béla Kálmán sich für das ungarische Katheder bewarb. Doch die Ernennung geschah dann schon mit ihrer beider Zustimmung umgekehrt.

Die erste Aufgabe der ernannte Lehrstuhlleiter bestand darin, eine neue Lehrkörperschaft herauszubilden. Natürlich war diese Arbeit nicht von einem Tag auf den anderen getan, doch zu Beginn der sechziger Jahre hatte sich dann das Gesicht des Lehrstuhls für ungarische Sprachwissenschaften zu Debrecen auch von der personellen Zusammensetzung her abgezeichnet. So wurde László Jakab 1953 und Árpád Sebestyén 1954 Assistent am Lehrstuhl. Sebestyén wurde 1955 zur Aspirantur aufgenommen, und an seine Stelle wurde István Nyirkos als Praktikant ernannt. Zu Beginn der sechziger Jahre kamen József Máté, Ágnes Szoboszlay Kornya und Antal Kiss an den Lehrstuhl.

Die Einheit in der Lehrtätigkeit bedeutete, dass die Lehrer beider Lehrstühle gleichermaßen ungarische wie auch finnougri-sche Sprachwissenschaften lasen. István Papp hielt ausser seinen Vorlesungen in ungarischer Sprachgeschichte und beschreibender Grammatik auch Finnischstunden. Andererseits hielt Béla Kálmán Vorlesungen zur Geschichte des ungarischen Wortschatzes sowie zu den ungarischen Mundarten. Anfang der sechziger Jahre wurde dann jedoch das Fach Finnougristik eingeführt, und von da an beteiligten sich die Finnougristen nicht mehr am Unterricht in ungarischen Sprachwissenschaften. Auch István Papp hielt keine Finnischstunden mehr, da er Finnischbücher schrieb (Finnische Grammatik 1956, Finnisches Sprachbuch 1957, Finnisches Lesebuch mit Wörterverzeichnis 1959), unter Zughilfenahme derer auch andere diese Aufgabe hätten übernehmen können. Späteren Lehrplanbedürfnissen nachkommend, stellte er dann noch eine Finnische Chresthomatie (1966) zusammen und schrieb sein Werk "Die Grundelemente der finnischen Sprache" (1966). Sein Finnisch-ungarisches Wörterbuch erschien 1962. Kaum später machte er sich an die Materialsammlung für ein ungarisch-finnisches Wörterbuch. Diese Arbeit konnte jedoch nicht beenden, da er in der Zwischenzeit verstarb. László Jakab vollendete sie dann, sodass im Jahre 1985 das Ungarisch-finnische Wörterbuch erschien.

In seiner Tätigkeit als Universitätslehrer trug István Papp nahezu alle Kapitel der ungarischen beschreibenden und historischen Grammatik vor. Seine Universitätsvorlesungen waren für ihn der Anlass, seinen wissenschaftlichen Artikeln und seinen Lehrbüchern die endgültige Form zu verleihen. Schon als Lehrer an der Hochschule verfasste er ein Lehrheft über Phonetik (1948-52), doch die endgültige Zusammenfassung seiner phonetischen Studien stellte dann sein Universitätslehrbuch unter dem Titel "Beschreibende ungarische Phonetik" dar (1966). Dieses Werk gilt bis auf den heutigen Tag als die vollkommenste und brauchbarste bisher erschienene Beschreibung des ungarischen Lautsystems und der Ge-

setzmässigkeiten dieses Systems. Die Ergebnisse seiner sprachgeschichtlichen Forschungen fasste er in dem in Finnland erschienenen "Unkarin kielen historia" (1968) zusammen. Dieses Werk schrieb er für finnische Studenten, doch es stellt nicht allein für sie ein Lehrbuch dar, sondern ist auch für die Forscher ein ausgezeichnetes Nachschlagewerk. Die Universitätslehrhefte nicht gerechnet, sind von István Papp zehn Bücher und an die hundertfünfzig Studien und bis an Studien heranreichende Kritiken in in- und ausländischen Zeitschriften erschienen.

Zwei Jahrzehnte stand István Papp an der Spitze des Lehrstuhls. Nur wenige Monate vor seiner Pensionierung verstarb er am 11. April 1972. In diesen zwei Jahrzehnten zog er eine neue Lehrergarde für den Lehrstuhl heran und formte das charakteristische und einmalige Profil des Lehrstuhls. Sprechend dafür ist, dass sich die ungarische Sprachgeschichte und die Finnougristik nicht scharf voneinander abtrennen. An seiner Seite lernten die Assistenten Finnisch, um dann mehrere Jahre lang als Lektoren in Finnland tätig zu sein.

Über das wissenschaftliche Werk Professor István Papps schrieb László Jakab eine zusammenfassende Studie (MNYj. XVII, 5-10) und eine Bibliographie seiner Werke wurde von László Kornya und Ágnes Szoboszlay K. (ebenda, 21-8) zusammengestellt.

2. Nach István Papp trat Árpád Sebestyén an die Spitze des Lehrstuhls. Auch in der personellen Zusammensetzung des Lehrstuhls kam es in der Nachfolge zu mehreren Veränderungen. Im Herbst 1972 trat Antal Kiss zum finnogriscen Lehrstuhl über, und seine Stelle nahm István Kovács als Oberassistent ein. Im Jahre 1973 trennte sich dann József Máté vom Lehrstuhl, und seine Stelle wurde von Gyula Barla als Dozent eingenommen. Später vermehrte sich dann die Zahl der Lehrkräfte. So wurden Árpád Kálnási 1976 und Eva Kovács 1984 zu Assistenten benannt. Letztere verliess den Lehrstuhl nach Ablauf ihres dreijährigen Vertrages als Aspirantin. Im Jahre 1985 kam Ferenc A. Molnár als oberassistent an den Lehrstuhl, und Tamás Kis zählt seit 1988 als die jüngste Lehrkraft am Lehrstuhl.

Die wissenschaftliche Tätigkeit Árpád Sebestyén nahm ihren Anfang mit Mundartstudien, und das Studium zu Fragen der Volkssprache zieht sich über seine gesamte Laufbahn hinweg. In seiner Kandidaturarbeit setzte er sich mit der synchronen Aufdeckung des ungarischen Postpositionensystems auseinander. Als Ergebnis dieser Arbeit erschien der Band "Das Postpositionensystem der ungarischen Sprache" (1965). Zu diesem Themenkreis und zum Gebiet der ihn berührenden Bestimmungswörter hat Sebestyén neben dem Buch

zahlreiche Studien publiziert. Vor allem aber beschäftigt er sich mit den Fragen des Sprachgebrauches, der muttersprachlichen Erziehung und Wissensvermittlung. In der Lokalzeitung hat er mehrere hundert Artikel zum Sprachgebrauch veröffentlicht. Eine Auswahl dieser erschien unter dem Titel "Klippen und Hilfen im tagtäglichen Sprachgebrauch" (1977). Eine Analyse der Grundfragen zur Vermittlung der beschreibenden Grammatik in der Mittelschule liefert er in seiner Publikation "Unser Sprachunterricht im Spiegel der Universitätsaufnahmeprüfungen" (1974).

In seiner Eigenschaft als Universitätslehrer unterrichtete Sebestyén nahezu alle Themen, die der Lehrplan für Ungarischstudenten vorsieht: beschreibende Phonetik, Mundartlehre, Satzlehre, Bedeutungslehre, Wortschatzlehre, Namenkunde, Lautgeschichte; allgemeine Sprachwissenschaft; Wissenschaftsgeschichte usw.

Zum Lehrkörper des Lehrstuhls gehören derzeit zwei Dozenten: László Jakab und István Nyirkos.

Im Laufe seines nahezu vier Jahrzehnte langen Wirkens als Universitätslehrer unterrichtete László Jakab in fast allen Bereichen der ungarischen Sprachwissenschaft. Seit Beginn der siebziger Jahre hält er Vorlesungen in historischer und beschreibender Morphologie. Sein wissenschaftliches Interesse richtet sich vor allem auf Sprachgeschichte, doch daneben beschäftigte er sich auch mit Themen zur beschreibenden Grammatik, zu Mundarten und Namenkunde. László Jakab führte das Werk István Papps, das Ungarisch-finnische Wörterbuch, zu Ende (1985). Als er Lektor in Finnland war, brachte er ein Universitätslehrheft über die ungarischen Mundarten heraus (1970). Schon zu Beginn der sechziger Jahre regte er zur Sammlung von geographischen Namen in den Bezirken Szabolcs-Szatmár und Hajdú-Bihar an. Gemeinsam mit Árpád Kálnási veröffentlichte er 1987 das Material über die Ortsnamen der Dörfer im Kreis Nyirbátor. In Zusammenarbeit mit Antal Kiss brachte er den gesamten Text des Jókai- und des Birk-Kodexes auf Computer. Zu diesem Thema veröffentlichten sie bislang drei Bände: Die Datensammlung zum Jókai-Kodex, alphabetisch geordnet (1978), Der Wortschatz des Jókai-Kodex, aufgeteilt nach Wortarten (1980) und Die Datensammlung des Birk-Kodex, alphabetisch geordnet (1983). Gemeinsam mit András Bölcskei verfertigte er die Konkordanz eines Wundarztbuches aus dem 16. Jahrhundert mit Hilfe des Computers und veröffentlichte die Morphemhinweise dieses Werkes (1988).

Seit September 1987 ist István Nyirkos als Direktor des Ungarischen Zentrums für Kultur und Wissenschaft in Helsinki tätig. Am Lehrstuhl unterrichtete Nyirkos ebenfalls in nahezu allen Bereichen der ungarischen Sprachwissenschaft. Auf wissenschaftli-

chem Gebiet setzte er sich anfangs mit dialektologischen Studien auseinander, später widmete er sein Interesse der beschreibenden Linguistik und der Sprachgeschichte. Seine Kandidaturarbeit schrieb er zur Lautgeschichte unter dem Titel "Die inethymologischen Konsonanten im Ungarischen". Diese Arbeit erschien dann als selbständiger Band im Jahre 1987. Während er als Lektor in Helsinki tätig war, stellte er ein ungarisches Lesebuch zusammen, das auch über ein Wörterverzeichnis verfügt (1965). Zu einem kleinen Wörterbuch erweitert, erschien dieses Wörterverzeichnis später auch als selbständiger Band (1969). Dann verfasste er auch ein ungarisches Lehrbuch für finnische Studenten (Nykyunkarin oppikirja, Helsinki, 1972). Im Jahre erschien von ihm ein finnisch-ungarisches, ungarisch-finnisches Taschenwörterbuch, ebenfalls in Finnland.

István Kovács trat 1980 als Dozent des Lehrstuhls in den Ruhestand. Als Lehrer hielt er Stunden zur Sprachgeschichte und zur beschreibenden Grammatik. Seine wissenschaftliche Tätigkeit breitet sich vor allem auf die beschreibende und historische Untersuchung der ungarischen Mundarten aus. Ferenc Zay veröffentlichte unter dem Titel "Az Landor Feyrwar elwezessenek oka e woth es igy essewth" ein wertvolles Sprachdenkmal mit Faksimile und kritischen Textausgaben (1982). Während seiner Tätigkeit als Ungarischlektor in der Slowakei (1953-61) verfasste er mehrere Lehrbücher für den Schulunterricht.

Von 1973 bis 1977 war Gyula Barla Dozent am Lehrstuhl. Er las in erster Linie Methodik für den Unterricht der ungarischen Sprache und Literatur, doch daneben hielt er auch Stunden in beschreibender Grammatik und Stilistik. Das Wirken von Gyula Barla fasste István Szathmári in der Einleitung zu jenem Band zusammen, in welchem Barla seine wichtigeren stilistischen Studien herausgab (Barla, Gyula: Nyelvtan, stílus, iskola (Grammatik, Stil. Schule). Tankönyvkiadó, 1979). Eben in diesem Band finden wir auch eine Bibliographie seines wissenschaftlichen Schaffens in einer Zusammenstellung von Ferenc A. Molnár.

Dem Lehrkörper des Lehrstuhls gehören gegenwärtig vier Oberassistenten Ágnes Szoboszlay Kornya, Árpád Kálnási, Ferenc A. Molnár und István Hoffmann.

Ágnes Szoboszlay Kornya arbeitet seit 1985 als Ungarischlektor an der Universität zu Jyväskylä. Im Vordergrund ihres wissenschaftlichen Interesses steht die Stilistik. Unter dem Titel "Die Anschaulichkeit in der Sprache László Némeths" erschien 1972 ein Band von ihr (NyÉrt. 77. sz.). An unserem Lehrstuhl unter-

richtet sie neben Stilistik auch Bedeutungslehre, Phonetik, Morphologie und Syntax.

Die Hauptgebiete des wissenschaftlichen Schaffens von Árpád Kálnási sind Namenkunde, Ortsnamensammlung und Mundartforschung. Im Jahre 1984 gab er einen Band mit dem Titel "Geographische Namen aus dem Kreis Fehérgyarmat" heraus und seine Arbeit "Geographische Namen aus dem Kreis Mátészalka" erschien 1989. Der Band "Geographische Namen im Kreis Nyírbátor" entstand in Zusammenarbeit mit László Jakab (1987). An der Universität hält Kálnási Stunden zu den Mundarten, zu beschreibender Grammatik und zur Bedeutungslehre.

Im Mittelpunkt des wissenschaftlichen Interesses von Ferenc A. Molnár stehen die ungarische Sprachgeschichte und die finno-ugrische Sprachwissenschaft. Sein Werk über die auslautenden Vokale in den permischen Sprachen erschien als selbständige Ausgabe in englischer Sprache (On the History of Word-Final Vowels in the Permian Languages. Szeged, 1974). Er veröffentlichte eine unvollendete Übersetzung der Kalevala von Antal Reguly (1985). Für die in Arbeit befindliche ungarische historische Grammatik schrieb er die Kapitel über Wortartwandlung sowie über die Doppel- und Mehrwortartigkeit. Bei seiner Arbeit als Universitätslehrer steht ebenfalls die Sprachgeschichte im Vordergrund, ausserdem hält er Vorlesungen und Seminare zur Sprachgeschichte.

István Hoffmann ist seit 1987 Aspirant. Im Mittelpunkt seines wissenschaftlichen Interesses steht die Namenkunde. Er hat bei der Sammlung und Veröffentlichung geographischer Namen aus dem Kreis Pápa mitgewirkt (MNYTK. 171.). Unter dem Titel "Ungarisch auf höchster Stufe" stellte er gemeinsam mit Edit Hlavacska ein Universitätslehrheft für ausländische Studenten zusammen (1989). Als Universitätslehrer liest er Sprachgeschichte, Mundarten und beschreibende Grammatik.

Tamás Kiss arbeitet als Assistent am Lehrstuhl. Im Jahre 1988 erwarb er an unserer Universität das Diplom für die Fächer Ungarisch-Finnougristik.

3. Die mit der sprachwissenschaftlichen Ausbildung der Ungarischstudenten - im Fern- wie im Direktstudium - verbundenen Aufgaben werden von den Lehrkräften des Lehrstuhls besorgt. In Spezialvorlesungen und -seminaren beschäftigen sie sich mit Abschlussarbeiten in Linguistik. In den Jahren zwischen 1953 und 1989 schrieben hier 358 Studenten ihre Abschlussarbeit zu Themen der ungarischen Linguistik.

Eine Möglichkeit, sich wissenschaftlichen Nachwuchs heranzuziehen, bestand in der Vorbereitung auf das Rigorosum für den Titel eines Universitätsdoktors. Durch die Retablierung dieses

Titels gelang es den Professoren des Lehrstuhls, diese Arbeit zum Erfolg zu bringen. (An unserer Fakultät wurden zwischen 1957 und 1989 29 Doktordissertationen eingereicht.) So ist es wahrscheinlich kein Zufall, dass diejenigen, die bis 1981 an unserem Lehrstuhl den Titel eines Doktors erwarben, ausnahmslos in den Lehrdienst an Universitäten oder Hochschulen gegangen sind. Auch die in den siebziger Jahren eingeführten Stipendien für eine zweijährige wissenschaftliche Weiterbildung sollen dem Nachwuchs dienen. Bis heute waren Zoltán Molnár (1973-75), István Hoffmann (1977-79) und Eva Kovács Kincses (1980-82) Stipendiaten am Lehrstuhl unter der Leitung von Árpád Sebestyén.

4. Zur Arbeit des Lehrstuhls gehört auch die Betreuung verschiedener Veröffentlichungen. "Die Ungarischen Mundarten" wurde zum gemeinsamen Jahrbuch des geteilten Lehrstuhls. Darin erscheinen ebenso ungarische Studien vor allem zu den Mundarten wie auch finnougri-sche zur Linguistik. Die Autoren der einzelnen Nummern rekrutieren in erster Linie aus den Lehrkräften des Lehrstuhls, doch werden hier auch regelmässig Arbeiten zum Thema Mundarten von anderen herausgebracht. Bislang sind 27 Jahrgänge dieses Jahrbuches erschienen. Gegenwärtig ist Árpád Sebestyén sein Redakteur.

Weiterhin existiert unter der Redaktion von Béla Kálmán die Serie "Publikationen des Instituts für Ungarische Sprachwissenschaften an der Lajos-Kossuth-Universität zu Debrecen", in welcher hauptsächlich Sonderdrucke aus "Den Ungarischen Mundarten" erscheinen. Zu dieser Serie gehören bis jetzt 54 Nummern.

Neben diesen traditionellen Serien wurden auch neue ins Leben gerufen. In der Redaktion von László Jakab und Árpád Sebestyén erschienen seit 1978 vier Bände der Serie "Sprachgeschichtliche Datensammlung in Computertechnik". Von den bis heute fertiggestellten vier Bänden der Publikation "Geographische Namen aus dem Bezirk Szabolcs-Szatmár" wurden vom Lehrstuhl mit Unterstützung verschiedener Organe zwei Bände herausgegeben. Ausser diesen Serien sind auch einige selbständige Publikationen des Lehrstuhls erschienen. So redigierte beispielsweise Árpád Sebestyén das Material der Vorlesungen von den "Debrecener Tagen der ungarischen Sprachwissenschaft" zu einem selbständigen Band unter dem Titel "Tradition und Erneuerung" (1982). Ebenfalls als Publikation des Lehrstuhls erschien auch das Buch "Die in-etymologischen Konsonanten im Ungarischen" von István Nyirkos (1987).

Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitos (1952)

1. Syksyllä 1952 perustettiin Debrecenin Lajos Kossuthin yliopistoon yhtenäisen kielitieteen laitoksen tilalle kaksi uutta laitosta. Unkarin kielentutkimuksen laitoksen johtoon nimitettiin István Papp ja itsenäisen suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitoksen johtoon Béla Kálmán. Alussa kahden laitoksen opettajien työ ei eronnut selvästi toisistaan, sillä silloinen opettajakunta piti kahden professorin johdolla sekä unkarin että suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen tunteja ja vuorotellen tenttejä, kukin oman tutkimusprofiilinsa mukaan.

Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitoksen opettajien toiminta jakaantuu kahteen jaksoon. Syksyyn 1963 asti siellä opetettiin vain unkarin opiskelijoille pakollisia suomalais-ugrilaisia aineita, mutta vuodesta 1963 lähtien laitos on osallistunut maan kolmessa yliopistossa tapahtuvaan suomalais-ugrilaisten kielentutkijoiden koulutukseen. Tämä toimenpide muutti perusteellisesti oppiaineen aseman: se kasvoi avustajan osastaan kerralla sellaiseksi oppiaineeksi, jota pääsivät lukemaan vain parhaat opiskelijat.

2. Suomalais-ugrilainen laitos on opettanut ensi sijassa kielitieteellisiä aineita. Se on pitänyt tärkeänä päämääränään perehdyttää opiskelijat suomalais-ugrilaisten kielten rakenteeseen, niin että opiskelijat tuntiessaan yhden konkreettisen kielen ja verratessaan sitä unkariin oppisivat ymmärtämään kielisukulaisuuden olemusta.

3. Ensimmäisenä täytyy mainita suomen kieli. Ensisiksi siksi, että se on ainoa suomalais-ugrilainen kieli, jota on opetettu jatkuvasti yliopistomme olemassaolon ajan, toiseksi siksi, että 50-luvun alussa suomen kieli vapaaehtoisena oppikurssina säilytti ja pelasti opetussuunnitelmista karkotetun fennougristiikan. Suomen opetuksesta huolehti Pápayn oppilas István Papp vuoteen 1960 henkilökohtaisesti. Kun hän oli kirjoittanut erinomaiset oppikirjansa ja suomalais-unkarilaisen sanakirjansa myös hänen työtovereillaan ja oppilaillaan oli mahdollisuus osallistua tähän työhön. István Pappin tavoin mieluisasti ja innostuneesti suomen kieltä opetti ja suomalaista kulttuuria levitti Magda Kövesi-A. joka vuosina 1956-73 opetti suomea yliopistossamme.

Vuonna 1959 uudistettu Suomen ja Unkarin kulttuurisopimus elvytti merkittävästi suomen kielen opetusta Unkarissa, ja sen vaikutuksia on näkynyt runsaasti myös Debrecenin yliopistossa. Vuodesta 1966 mahdollisuutemme ovat edelleen lisääntyneet Debre-

cenin ja Jyväskylän yliopiston opiskelijajärjestöjen kesken solmitun vaihtosuhteen perusteella. István Pappin ja Magda Kövesin oppilaista suurin osa pääsi Suomeen. Tutustuttuaan stipendiaatteina tai unkarin kielen lehtoreina suomalaisiin ihmisiin ja omaksuttuaan suomen kielen hekin ovat kotiinpaluunsa jälkeen tehneet suomen kieltä ja suomalaista kulttuuria tunnetuksi ja olleet Unkarin ja Suomen ystävyysliikkeen lipunkantajia. Urho Kekkonen, Suomen entinen presidentti, ei kirjoittanut sattumalta yliopiston vieraskirjaan seuraavasti: "Lämpimät terveiset Suomesta sukulaisyhteistyön tärkeälle ahjolle Debrecenin yliopistolle. 13. 5. 1963"

Vaikka unkarin opiskelijoille pakollisten suomen tuntien määrä on vähentynyt minimaaliseksi, kielen suosio on kasvamistaan kasvanut vapaaehtoisten tuntien (kieliharjoitusten, jatkokurssien jne.) ansiosta. Vuonna 1972 Debrecenin yliopiston suomalais-ugrilaisten kielentutkimuksen laitos sai Unkarin yliopistoista toisena suomen lehtorin, ensimmäiseksi Outi Karangon, jonka ansiosta kiinnostus suomen kieltä ja suomalaista kulttuuria kohtaan saavutti ennennäköttömät mitat. Hänen jalanjäljissään ovat kulkeneet vuoden 1981 jälkeen seuraavat suomen lehtorit: Marketta Huitu (1981-86), Harri Mantila (1986-87), Irene Wichmann (1987-88) ja Pirkko Lehto (1988-).

4. Béla Kálmánin yli kolme vuosikymmentä (1952-84) jatkunut toiminta laitoksen johtajana määräsi pitkän aikaa laitoksen tutkimusten profiiliin. József Pápayn ostjakkiin kohdistuneen kiinnostuksen jälkeen huomion kohteeksi tuli kaksi vuosikymmentä myöhemmin toinen obinugrilainen kieli, v o g u l i. Béla Kálmán hankki fennougristiikassa pysyvät ansiot julkaisemalla Bernát Munkácsin vogulin kokoelmat. Hän laati yliopiston kurssikirjaksi vogulin oppikirjan, jonka avulla 1960-luvun vogulin opiskelijoiden pienen ryhmän innokkaista jäsenistä tuli Munkácsin sanakirjan aineiston kortistojia, jotka tässä työssä perehtyivät sekä vogulin kielen arvoituksiin että sanakirjan tekemisen ammattisalaisuuksiin. Tavattuun Leningradissa opiskelevia voguleja - heidän joukossaan kuuluisan vogulilaisen runoilijan Juvan Sestalovin - hän laajensi oppikirjan moderniksi krestomatiaksi, jota käyttäen myös hänen oppilaansa (László Keresztes, Antal Kiss ja Ferenc A. Molnár) ovat pitäneet vogulin tunteja. Tämän lisäksi Béla Kálmán julkaisi Leningradin opintomatkan satoa edustavassa niteessä. Munkácsin viime vuosisadan keräyksistä odotti pisimmän aikaa vuoroaan suuri murteiden sanakirjan aineisto. Tämä sanakirja, jota Béla Kálmán täydensi omilla sanakeräyksillään, on tähän asti täydellisin vogulin murre-sanakirja. Se on aiheellisesti tuonut tun-

nustusta toimittajalleen, joka on alansa suuri auktoriteetti maailmassa. Munkácsin jäämistö on täten täydellisesti käsitelty. Lisäksi Béla Kálmán kirjoitti suurta kerääjää ja kielitieteilijää esittelevän muotokuvan menneisyyden suurten tiedemiesten muotokuvagalleriaan. Vielä hän tutustutti suuren yleisönkin vogulien kansanrunojen aarteisiin julkaisemalla niistä edustavan valikoiman. Teksti- ja sanakirjajulkaisuista nousivat siivilleen Béla Kálmánin noin sataviisikymmentä erilaajuista vogulin kieltä käsittelevää tutkielmaa, joihin sisältyvät kielentutkimuksen kaikki osa-alueet äänneopista muoto- ja lauseopin kautta sanaston kysymyksiin. Vogulin sanaston venäläisiä lainasanoja käsittelevä monografia on erinomainen tieteellinen suoritus.

5. Béla Kálmán on osoittanut, että fennougristiikan ja hungarologiaan tutkimukset täydentävät toisiaan, sillä hän ei luopunut unkarin kieleen kohdistuvasta tutkimustyöstään. Unkarin murteiden kartaston keräyskokemuksiaan hän on voinut hyödyntää yhä uudestaan ilmestyvissä yliopiston kurssikirjoissa. Tämän ohella hän on käsitellyt perinpohjaisesti unkarin kielen historiaa, etymologiaa, ja hänen suosikkialoihinsa on kuulunut myös unkarinkielinen ja yleinen nimistö.

6. Suomalais-ugrilaisten "pääkielten" lisäksi myös muut suomalais-ugrilaiset kielet "saivat sanansijaa" silloin tällöin. Vuodesta 1964 lähtien melkein joka toinen vuosi suomalais-ugrilaiset opiskelijat kuuntelivat Béla Kálmánin viron kielen luentoja. Professori on myös kääntänyt virolaista kaunokirjallisuutta taitavasti unkariksi. (Hänen toiminnastaan ks. Árpád Sebestyén: MNyj. XXV, 5-26; ja tietellisestä tuotannostaan Antal Kiss: MNyj. XXV, 27-45).

7. Suomalais-ugrilaisen laitoksen opettajista epäilemättä Magda Kövesi-Andrássy on saavuttanut kasvatustyössään parhaat tulokset. Hän omaksui fennougristiikan perusteet Budapestin yliopistossa Zsirain oppilaana ja pyrki opettajansa kehotuksesta tieteelliseen työhön Bárczin johtamaan laitokseen Debrecenin yliopistoon 1950-luvulla. Vuonna 1958 hänestä tuli yliopiston lehtori, ja samana vuonna hän saavutti tiedeakatemian kandidaatin arvon. Vuodesta 1962 lähtien hän työskenteli apulaisprofessorina ja laitoksen apulaisjohtajana suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitoksessa - ensimmäisessä ja viimeisessä työpaikassaan - vuonna 1972 tapahtuneeseen eläkkeelle siirtymiseensä asti.

Magda Kövesiä kiinnosti alusta alkaen vertailevan kielen tutkimuksen osa-alueista eniten muotooppi ja siinä sananjohtimien problematiikka. Sukukielistä hän tutki permiläisiä kieliä, ensisijaisesti syrjäääniä. Hänen ensimmäisen tutkimuskautensa pääteos käsitteli syrjäänin kielen johtopäate-

järjestelmää, jota hän täydensi merkittävällä votjakin materiaallilla.

Muinaishistoriaa koskevan väittelyn kiivaimpana aikana 1960-luvulla hän alkoi kuumeisesti tutkia permiläis-esiunkarilaisten suhteiden ja kosketusten kielellisiä todisteita. Vuodesta 1966 lähtien hän käsitteli jatkuvasti nominien sijapäätteiden, omistusliitteiden ja monikon tunnusten alkuperää, verbien nominaalimuotoja, sitten häntä kiinnostivat verbintaivutuksen kysymykset, esim. ugrilaisten kielten objektiivisen taivutuksen ja eri sukukielten modusjärjestelmän kehittyminen. Magda Kövesi-A. on saavuttanut myös pedagogina tunnustusta ansaitsevia tuloksia. Hän värväsi opiskelijoita innokkaasti suomen ja muiden suomalais-ugrilaisten kielten luennoille, ja suomalais-ugrilaisia aiheita käsittelevistä pro gradu -töistä valtaosa valmistui hänen johdolla (hänen toiminnastaan ks. László Keresztes: MNYj. XXIII, 3-9).

8. Syksystä 1984 alkaen Edit Vértes sai hakemusteitse professorin ja laitoksen esimiehen nimityksen. Edit Vértes on tullut ensisijassa o s t j a k i n kielen tutkijana kansainvälisesti tunnustetuksi auktoriteetiksi. Hänen Debreceniin nimitämisensä jälkeen laitos voi hyvin jatkaa obinugrilaisen tutkimuksen linjoilla. Edit Vértes, joka oli tuonut mukanaan Unkarin Tiedeakatemian Kielitieteen laitoksesta tieteelliset työnsä (Karjalaisen ja Paasosen sekä Steinitzin ostjakin keräysten järjestämisen painokuntoon, mytologian sanakirjan sana-artikkelit jne.), jatkoi halukkaasti ja vauhdikkaasti tutkimusta ja aloitti opetustyön, jota varten hän toimitti opetusmateriaalia. Verrattoman energisesti hän on huolehtinut Debrecenin kielitieteen professorin József Pápayn ostjakin kokoelmien julkaisemisesta. Hänen lyhyt oleskelunsa Debrecenissä vilkastutti laitoksen elämää. Hän laati kansainväliseen mytologian sanakirjaan obinugrilaisen ja samojedilaisen aineiston, mytologian lukemiston, Karjalaisen ja Toivosen sanakirjaan eteläostjakkilaiset täydennykset, Karjalaisen eteläostjakin niteeseen asia- ja kieliselitykset sekä laajan niteen eteläostjakin foneemistosta. Hän otti tehtäväkseen merkittävän osan myös Steinitzin jäämistön julkaisemisesta. Vuonna 1989 hänen siirtyessään eläkkeelle päättyi merkittävä aika Debrecenin suomalais-ugrilaisen laitoksen elämässä. (Hänen toiminnastaan ks. Béla Kálmán: FUD. I, 5-10; Antal Kiss: FUD. I, 45-61; Edit Jakab: FUD. I, 11-7.)

9. László Keresztes on johtanut laitosta vuodesta 1988 lähtien. Hän suoritti loppututkimon 1964 Debrecenissä unkarin kielestä ja suomalais-ugrilaisesta kielentutkimuksesta, ja hän tuli

heti valmistumisensa jälkeen laitokseen, vuodesta 1965 assistentiksi, 1972 yliassistentiksi, 1986 apulaisprofessoriksi. Yliopisto-opettajauransa kuluessa hän on opettanut kaikkia suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen ja kirjallisuuden aineita Debrecenin yliopistossa ja lisäksi luennoinut unkarin kielestä ja kielihistoriallisista aiheista kolmessa suomalaisessa yliopistossa. Hän on perehtynyt useisiin suomalais-ugrilaisiin kieliin. Hän on ottanut osaa Munkácsin vogulin sanakirjan jäämistön toimittamiseen. Väitöskirjan aiheensakin hän valitsi obinugrilaisesta kielentutkimuksesta. Ollessaan Suomessa unkarin kielen lehtorina (Helsinki 1969-75, Jyväskylä 1981-84) hän tutki unkarin kieltä vieraana kielenä. Hänen unkarin kielen deskriptiivistä kielioppiaan ja radion kielikurssin vihkoaan käytetään nykyäänkin Suomen yliopistoissa oppikirjoina. Hän on osallistunut unkarilais-suomalaisen sanakirjan materiaalinkeruuseen. Hän on ollut toimittamassa useita suomen kielen oppikirjoja. **L a p i n** runoantologiaan hän valitsi aineiston ja valmisti Anna Bedelle runojen raakakäännöksen. Hänen päätutkimusalaansa on **m o r d v a n** kielen historia, jota koskevalla tutkimuksella hän hankki filosofian tohtorin arvon. Hän on toimittanut mordvasta myös kaksi tekstikokoelmaa.

10. Laitoksen henkilökuntaan ei ole kuulunut kovin monta opettajaa.

Laitoksen toinen permiläisiä kieliä tutkiva opettaja Antal Kiss suoritti loppututkinnon yliopistossamme vuonna 1964 opiske-luaineinaan unkari, latina ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus. Valmistumisensa jälkeen hän työskenteli ensin unkarin kielen laitoksessa harjoittelijana, vuodesta 1965 assistenttina. Vuonna 1972 hän väitteli tohtoriksi unkarin kielihistoriasta. Samana vuonna hän siirtyi suomalais-ugrilaisen laitoksen henkilökuntaan, 1974 hänestä tuli yliopiston lehtori. Hänen päätutkimusalaansa on **v o t j a k i n** kielen muoto- ja lauseoppi. Hänen votjakin kielen erikoisluentosarjansa täydentävät laitoksen suomalais-ugri-laisten kielten opetuksessa näyttävää palettia. Votjakin ohella hänen suosimansa aine on suomen kieli, jonka opettamiseen hän on toimittanut värikkään, hyvin käyttökelpoisen aineiston. Hänen unkarin kielen historiaan kohdistuva kiinnostuksensa on ilmennyt myös unkarin kielen vanhojen tekstien tietokonekäsitelyssä, jota hän on suorittanut yhdessä László Jakabin kanssa. Hän on saavuttanut merkittäviä tuloksia opettaessaan unkaria vieraana kielenä Jyväskylässä lehtorintoimensa aikana (1975-81 ja 1984-85).

11. Laitoksen opetus- ja tutkimustyöhön ovat osallistuneet aspirantteina tai tieteellisinä stipendiaatteina seuraavat: Ferenc A. Molnár (1973-76), Éva Schmidt (1976-79), Ágnes Salamon (1980-82), Julianna Rusvai (1985-88); ulkopuolisen tuntiopettajan

toimen ovat saaneet Valéria Révay (1989-90), Ágnes Palkó (1989-90) ja Sándor Maticsák (1989-90).

12. Fennougristiikan pääoppikurssi on aina ollut v e r - t a i l e v a k i e l e n t u t k i m u s, suomalais-ugrilaisen sukulaisuuden todistaminen. Tätä ovat palvelleet luennot, ja apuna ovat olleet harjoitukset ja seminaarit. Kielentutkimuksen ohella myös k i r j a l l i u u s on saanut sijansa fennougristiikan opiskelijoiden koulutuksessa. Laitoksen henkilökunnan pienuuden takia usein on täytynyt pyytää ulkopuolisia luennoitsijoita eri erikoisalojen tuntien pitämiseen (kansanperinne, historia, arkeologia).

13. Suomalais-ugrilaisen laitoksen opetustyö on yhdistynyt tieteelliseen työhön. Suomalais-ugrilaisen kielitieteen seminaareissa valituista tutkielmien aiheista on kasvanut huolellisen ohjauksen ansiosta opiskeluvuoden päätteeksi tiedekunnan opinnäyttekirjoitelmia ja pro gradu -töitä; jotkut pro gradu -työt ovat yltäneet yliopiston tohtorin väitöskirjoiksi asti.

Kuluneen 38 vuoden aikana on valmistunut 66 suomalais-ugri-laista aihetta käsittelevää p r o g r a d u -t y ö t ä (vuoteen 1957 suomea koskevat aiheet István Pappin johdolla, sitä myöhemmät kulloisenkin laitoksen johtajan johdolla; ks. s. 29). Vogulin kielentutkimuksesta ja tyyliopista on kirjoitettu kymmenen pro gradu -työtä, ostjakista kaksi, mordvasta kolme, suomen kielentutkimuksesta, unkarin ja suomen kielen ilmiöiden vertailusta sen sijaan kahdeksantoista, kolme pro gradu -työtä sisältää viron ja unkarin vertailevaa tarkastelua. Viisi työtä käsittelee historiallisia tai muinaishistoriallisia kysymyksiä, seitsemän obinugriilaisten kansojen tai syrjäänien kansanperinteen tai mytologian kysymyksiä, kolme toista Suomen, Viron tai obinugriilaisten kansojen kirjallisuutta ja neljä työtä selvittää jonkun fennougristiikan tutkijan elämänkulkua.

Vuodesta 1963 lähtien 50 opiskelijaa on suorittanut loppu-tutkinnon suomalais-ugrilaisesta kielentutkimuksesta (aikajärjestyksessä): 1966: László Keresztes, Antal Kiss, Ferenc Molnár; 1968: Judit Péter, Mária Belohorszky, Katalin Csaba; 1970: György Krausz, Sándor Sipos; 1972: Emilia Monoki, Irén Rimóczi; Valéria Révay; 1974: Ilona Nagy, Ilona Szabó; 1975: Ágnes Lerch, Edit Szabó; 1977: István Hoffmann; 1978: Mihály Nyilas, Ilona Mészáros; 1979: Ágnes Salamon, Pál Varga, Judit Bodnár; 1980: Outi Karanko-Pap, Zsuzsa Kocsis, Éva Kovács, Judit Papp, Mária Treuer; 1981: Zsuzsa Pásztor, Julianna Rusvai, Erika Szabó, Mária Uliczki, Klára Zergi; 1983: Judit Horváth, József László Máté, Magdolna Porcsalmy, Starowicz Wieslaw; 1984: Ágnes Estók, Gyöngyi Imre,

Zsuzsa Béneyei, Erika Máté, Ilona Vekerdi; 1986: Judit Papp; 1988: Edit Bogár, Tamás Kis, Sarolta Kupcsik; 1989: Zsuzsanna Horváth, Ágnes Palkó, Edit Somlai; 1990: Edit Jakab, Márta Tuba, Sándor Maticsák.

14. Kuluneena 38 vuonna seitsemän on tehnyt yliopiston tohtorin väitöskirjan suomalais-ugrilaisesta kielentutkimuksesta: László Keresztes: Puhumista ja ajattelemista merkitsevät sanat obinugrilaisissa kielissä (1966); - Erik Vászolyi: Syrjäänit, Permi, Bjarmia ja muut kysymysmerkit syrjäänien keskiajan historian lehdillä (1968); - Ferenc Molnár: Permiläisten kielten sananloppuisten vokaalien historiasta (1972); - Sarolta Grega: Vogulin sanajärjestys (1975); - Ágnes Lerch: Viron sidonnaisten adverbiaalirakenteiden tutkimus vastaavien suomen-, unkarin- ja saksankielisten ilmausten kuvastimessa (1981); - Ágnes Salamon: Ersämordvan objektirakenteet (1983); - Julianna Rusvai Kissné: Subjektiivinen ja objektiivinen verbintaivutus ostjakkissa (1989). (Opinnäytteiden käsikirjoitus on alun perin unkarinkielinen.) Heidän lisäksi kymmenen on valinnut suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen sivuaineekseen.

Tiedeakatemian kandidaatin arvon on tänä aikana saavuttanut Magda Kövesi-A.: Uralilaiset ainekset komin johtopäätējärjestelmässä (1958), ja László Keresztes puolusti väitöskirjaansa mordvan kielihistoriasta: Mordvan konsonanttijärjestelmän synty (1985). Béla Kálmán saavutti tämän arvon vuonna 1952 aikaisempien töidensä perusteella, ja vuonna 1957 hän puolusti tiedeakatemian tohtorin väitöskirjaansa (Vogulin kielen venäläiset lainasanat). Vuonna 1973 hänet valittiin Unkarin Tiedeakatemian kirjeenvaihtajajäseneksi, 1982 varsinaiseksi jäseneksi.

15. Laitoksen kansainvälisetkin suhteet ovat kehittyneet hyvin. Tuskin on olemassa koko maailmassa Japanista Yhdysvaltoihin fennougristiikan tutkija, joka ei olisi vierailut laitoksessa. Suurin osa heistä on myös pitänyt esitelmän, muiden joukossa Aarni Penttilä (Jyväskylä), Väinö Kaukonen, Pertti Virtaranta, Erkki Itkonen (Helsinki), joista jälkimmäisen yliopisto vuonna 1988 vihki kunniatohtorikseen laitoksen suosituksesta, Aulis J. Joki (Helsinki), Paula Palmeos (Tartto), J. I. Rombandejeva (Moskova), Gyula Décsy (Bloomington), Wolfgang Veenker (Hampuri), O. E. Poljakov (Saransk).

Myös konferenssien ja kesäyliopistojen aikaan monet vierailivat laitoksessa. Aikaisemmin mainitun Suomi-keskeisyyden vuoksi suhteemme ovat perinteisesti hyvät Suomen kanssa; tämä näkyy mm. kirjavaihdossa.

Laitoksen opettajien joukosta Béla Kálmán on pitänyt vieraillevana luennoitsijana luentoja Helsingin ja Jyväskylän yliopis-

tossa 1963-64 ja sisarlaitosten kutsusta lukuisissa muissakin ulkomaiden yliopistoissa sekä László Keresztes Tampereen yliopistossa vuosien 1978-81 aikana. Suomen stipendejä ovat tähän asti saaneet useimmat fennougristiikan opiskelijat, mutta myös vapaaehtoisesti suomea opiskelevista suuri osa on päässyt yliopiston nuorisjärjestöjen suhteiden ansiosta kesäyliopistoihin. Samoin monet ulkomaalaiset stipendiaatit ovat opiskelleet Debrecenin kesäyliopistossa, ja suomalaiset tai virolaiset kielitieteen tai kansanperinteen stipendiaatit ovat usein viettäneet kukin puoli vuotta yliopistossamme.

Valitettavasti kaikkien ei ole aina onnistunut päästä "kentälle". On erityisen ilahduttavaa, että Béla Kálmán keräsi arvokasta kielellistä materiaalia Neuvostoliiton matkoillaan Leningradissa ja julkaisi sitä. Samassa paikassa keräsi vogulin materiaalia myös László Keresztes, joka vuonna 1989 pääsi mordvalais-tenkin pariin.

16. Suomalais-ugrilaisen laitoksen opetustyön lujan perustan luo tulevaisuudessakin unkarin opiskelijoiden perehdyttäminen fennougristiikan perustietoihin. On yhtä tärkeää kouluttaa ja kasvattaa suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen jälkikasvua, vaikka se tuntuukin erikoisteltävältä. Opiskeliijoistamme suhteellisen pienellä murto-osalla on sellaiset lahjat, laaja näkemys ja vieraiden kielten taito, että he voisivat täyttää kansainvälisen ja monitieteisen tieteenhaaran asettamat suuret vaatimukset. Tähänastisen yhtenäisen koulutuksen asemesta valmistamme lahjakkaille opiskelijoille yhä suuremmissa määrin yksityisiä opetussuunnitelmia. Suurin osa opiskelijoista on kiinnostunut suomen kielestä ja suomalaisesta kulttuurista, minkä vuoksi olisi toivottavaa muokata ja kehittää edelleen tätä puolta. Suomen kirjallisuuteen erikoistumisen ansiosta siihen on ollut tähänkin asti mahdollisuus, mutta tulevaisuudessa meidän täytyy kouluttaa sellaisia suomea taitavia asiantuntijoita, jotka kielitaitonsa ja ammattipätevyytensä perusteella voivat tehdä tuloksellista työtä kahden maan yhä lisääntyvien tieteellisten, kulttuurillisten, jopa taloudellisten suhteiden kehittämisessä. Käytännön tarpeet vaativat kääntäjien, tulkkien ja ulkomaiden yliopistoihin sopivien unkarin lehtorien kouluttamista. Suomen kielen rinnalle haluaisimme järjestää Unkarissa tähän asti lapsipuolen asemassa ollutta viron kielen opetusta ja sitä kautta lisätä erikoistumista itämerensuomalaisen filologian suuntaan.

Debrecenin suomalais-ugrilaisen laitoksen tieteellisten tutkimusten suunta on siirtynyt obinugrilaisista kielistä suomalaispermiläisiin kieliin. Näille aloille haluaisimme vähitellen

kouluttaa kullekin oman spesialistinsa. Tieteenhaaran kansainvälinen luonne vaatii, että säilytämme ja edelleen kehitämme suhteitamme Suomessa ja maailman muissa maissa toimivien tutkimuslaitosten kanssa. Toivomme, että ovet avautuisivat nuorten tutkijoidemme edessä Neuvostoliiton opinto- ja tutkimusmatkojen kohteisiin ja samalla tarjoutuisi mahdollisuus mordvalaisten, votjakkilaisten, virolaisten jne. asiantuntijoiden kutsumiseen. Elävien kielellisten suhteiden luominen on nimittäin edelleen kehittymisen perusedellytys.

Voidaan nähdä, että Debrecenin suomalais-ugrilainen laitos on pienestä henkilömäärästään huolimatta saavuttanut kansainvälistekin merkittäviä tieteellisiä tuloksia. Yritämme julkaista tuloksiamme vuonna 1989 perustetussa aikakauskirjassa (Folia Uralica Debreceniensia). Debrecenin opinahjolle merkitsee tunnustusta se, että meille on uskottu VII Kansainvälisen fennougristikongressin (CIFU-7) järjestäminen 27. elokuuta ja 2. syyskuuta 1990 välisenä aikana.

Olen laatinut lyhyen yhteenvedon Debrecenin suomalais-ugrilaisten tutkimusten tuloksista. Selostukseni ei ole tilinteko, sillä siihen minä en voi ryhtyä, vaan muut sitten tekevät sen puolestani. Laitoksen 38-vuotisen olemassaolon aikana olemme voimiemme ja mahdollisuuksiemme mukaan yrittäneet pelastaa ja siirtää eteenpäin perinteitä, panna muutaman tiilen fennougristiikan rakennukseen, tutkia ja kansanomaistaa tieteenalaamme täälle kotona ja ulkomailla. Ja jos havaitsemme fennougristiikkaan kohdistuvan kiinnostuksen lisääntyvän ja jos voimme havaita tämän sekä yliopiston sisällä että ulkopuolella, olemme mielestäni saavuttaneet päämäärämme.

Кафедра финно-угорских языков
(1952)

1. Осенью 1952 года на месте до сих пор единой лингвистической кафедры в Дебреценском университете им. Лайоша Кошута создали две кафедры: во главе кафедры венгерского языка стал Иштван Папп, а самостоятельную кафедру финно-угорских языков возглавил Бела Калман. Вначале преподавательская работа двух кафедр не отделялась резко друг от друга, ведь тогдашняя преподавательская гвардия под руководством обоих профессоров проводила уроки по лингвистике венгерского языка, так и по лингвистике финно-угорских языков, попеременно принимали экзамены, каждый соответственно своему профилю.

Преподавательская деятельность кафедры финно-угорских языков разделяется на два периода. До осени 1963 года преподавали финно-угорскую лингвистику в качестве обязательного предмета студентам венгерского отделения, с 1963 года кафедра включилась в подготовку специалистов финно-угорских языков введенную в трех университетах страны.

Это расположение коренным образом изменило статус предмета: из прикладного предмета он вырос в такой студийум, куда могли быть приняты самые лучшие студенты.

2. Финно-угорская кафедра преподавала в первую очередь лингвистические предметы. Она считала и считает своей главной целью познакомить студентов со структурой отдельных финно-угорских языков, привести студентов к пониманию сущности языкового родства на примере знания конкретного языка в его сравнении с венгерским.

3. Первым надо упомянуть ф и н с к и й язык. (Подробнее: Магда А. Кевеши: Преподавание финского языка в Дебреценском университете. МНУж. 17:109-118). Первым потому, что это единственный финно-угорский язык, который постоянно преподают в нашем университете, начиная с его основания; с другой стороны финский язык в начале пятидесятых годов был тот язык, который в качестве предлагаемого спецкурса спас изгнанное из учебной программы финно-угроведение. Преподаванию финского способствовал ученик Папаи Иштван Папп, который до 1960 года преподавал лично, позже созданием прекрасных учебников и финно-венгерского словаря дал возможность включиться в работу своим коллегам, а потом и ученикам. Как и Иштван Папп, с такой любовью и энтузиазмом преподавала финский язык и распространяла финскую культуру Магда А. Кевеши, преподававшая в нашем университете финский язык с 1956 по 1973 год.

Возобновленное в 1959 году венгерско-финское культурное соглашение в значительной степени способствовало развитию преподавания финского языка в Венгрии, его влияние во многом можно было почувствовать в Дебреценском университете. С 1966 года в рамках обмена связями между студенческими организациями Дебреценского и Ювяскюльского университетов наши возможности расширились. Ученики

Иштвана Паппа и Магды А. Кевеши могли поехать в Финляндию. Познакомившись в качестве стажеров или лекторов венгерского языка с финскими людьми, усвоив финский язык, после возвращения они стали популяризаторами финского языка и культуры, знаменосцами венгеро-финской дружбы. Не случайно в книге для гостей университета Урхо Кекконен, бывший глава финского государства написал следующие: "Lämpimät terveiset Suomesta sukulaisyhteistyön tärkeälle ahjolle Debrecenin yliopistolle. 13. 5. 1963" (Горячий привет из Финляндии Дебреценскому университету, важной мастерской братского сотрудничества. 1963. V.13.).

Несмотря на то, что количество уроков финского языка студентам венгерского отделения с тех пор сократилось до минимума, благодаря факультативным урокам (практическим занятиям, продвинутым курсам и т. д.) популярность языка значительно выросла. С 1972 года в лице Оути Каранко-Пап финно-угорская кафедра Дебреценского университета второй в стране получила лектора финского языка, благодаря которому интерес к финскому языку и культуре приобрел невиданные до сих пор размеры. По ее следам следовали следующие лекторы: Маркетта Хунту (1981-1986), Харри Мантила (1986-1987), Ирене Вихманн (1987-1988) и Пиркко Лехто (1988-).

4. Более чем трехдесятилетняя деятельность Белы Калмана в качестве руководителя кафедры (1952-1984) на долгое время определила профиль исследовательской деятельности кафедры. После хантыйской ориентации Йожефа Папаи два десятилетия спустя в центр вышел второй обско-угорский язык м а н с и й с к и й. Изданием вогульского собрания Бернаты Мункачи Бела Калман приобрел непреходящие заслуги перед финно-угроведением. Учебник мансийского языка предполагал сделать вспомогательным университетским учебником, с помощью которого в 1960 году студенты, изучающие мансийский язык, собирали материал для словаря Мункачи; они познакомились не только с тайнами мансийского языка, но с мастерством подготовки словаря и с научной мастерской. Эту книгу дополнили материалы встречи с мансийцами, учащими в Ленинграде, среди них с известным мансийским поэтом Юваном Шесталовым, это превратило ее в современную хрестоматию, с помощью которой его ученики (Ласло Керестеш, Антал Кишш, Ференц А. Молнар) проводили уроки мансийского языка. Кроме этого Бела Калман опубликовал плоды своей ленинградской командировки в репрезентативном издании. Из собрания Мункачи прошлого века позже других был опубликован материал большого словаря диалектов. Этот словарь, дополненный Белой Калманом собственным словарным собранием, до сих пор является самым полным словарем диалектов мансийского языка, который принес заслуженное признание во всем мире авторитетному редактору. Таким образом, судьба наследия Мункачи полностью осуществилась, Бела Калман нарисовал портрет великого собирателя и лингвиста в галереи наших великих ученых прошлого и наконец, своим репрезентативным собранием популяризировал для широкой публики сокровища народной поэзии манси. Из издания текстов и словаря вышло полторы сотни работ Белы Калмана по мансийскому языку, охватывающие все области лингвистики от фонетики через морфологию и синтаксис до словарного запаса. Монография, занимающаяся русицизмами в словарном запасе мансийского языка стала выдающимся научным дости-

жением.

5. Круг интересов Бела Калмана — хотя их в основном определила преподавательская и исследовательская деятельность — не ограничивался мансийским языком. Бела Калман по достоинству утверждал, что исследования по финно-угроведению и х у н г а р о л о г и и дополняют друг друга, и не бросал исследовательскую работу по венгерской диалектологии. Он использовал свой опыт составления Атласа венгерских диалектов — во вновь и вновь публикуемых университетских учебниках. Параллельно с этим он основательно занимался историей венгерского языка, его этимологией, среди его любимых областей находилась также венгерская и общая ономастика.

6. Кроме — главных — финно-угорских языков по временам — получали слово- и другие финно-угорские языки. В 1961 году в качестве эксперимента студенты венгерского отделения могли выбрать наряду с финским и мансийским языками и э с т о н с к и й язык. Начиная с 1964 года студенты финно-угорского отделения слушали у Бела Калмана эстонский язык почти каждый второй год. В 1974–77 годах Бела Калман вел для энтузиастов продвинутые курсы. Стоит сказать, что профессор перевел многие эстонские художественные произведения на венгерский язык.

7. В воспитании преподавательской гвардии финно-угорской кафедры несомненно самые большие заслуги принадлежат Магде А. Кевеши, которая усвоила основы финно-угроведения в Будапештском университете как ученица Хираи, и которая при поддержке своего учителя приступила в 1950 году к научной работе в Дебреценском университете у Барци. В 1958 году она стала адъюнктом, в этом же году получила кандидатскую степень. С 1962 года в качестве доцента и заместителя заведующего кафедрой она продолжала работу на кафедре финно-угорских языков — своим первым и последним рабочем месте — до пенсии.

В сравнительном языкознании Магду А. Кевеши привлекала прежде всего морфология, а в ее рамках проблематика словообразования, она исследовала среди родственных языков прежде всего пермские языки, в первую очередь к о м и язык. Основное произведение ее первого исследовательского периода — Аффиксальная система коми языка — было дополнено значительным удмуртским материалом.

Во время вспышки дискуссии о древней истории она интенсивно начала изучать доказательства так называемых пермско-правенгерских связей, влияний, а начиная с 1966 года регулярно занималась происхождением именных падежных окончаний, признаков множественного числа, именными глаголами, позже ее волновали вопросы, связанные со спряжением, например спряжение переходных глаголов угорских языков и образования системы спряжения глаголов в различных родственных языках.

Магда А. Кевеши имеет достойные уважения заслуги и как педагог. Она с воодушевлением привлекала студентов к слушанию лекций по финскому и финно-угорским языкам, большая часть дипломных работ по финно-угроведению была написана под ее руководством. (См. Ласло Керестеш MNyJ. 23: 3–9.)

8. С осени 1984 года профессорского назначения и руководства кафедрой по конкурсу была удостоена Эдит Вертеш. Эдит Вертеш за-

воевала в мире признание, большой авторитет своей деятельностью, как исследователь х а н т ы й с к о г о языка. Ее назначение в Дебрецен было призвано развивать дальше обско-угорскую линию исследований кафедры. Эдит Вертеш, которая привезла с собой свои научные планы из Института Языкознания Венгерской академии наук (издание остяцкого собрания Карьялайнена и Паасонена, а также Штейница, статьи мифологического лексикона и т. д.), неустанно с большим энтузиазмом продолжала и начала преподавательскую работу, составив для облегчения последней вспомогательные материалы. С беспримерной энергией она поддерживала издание хантыйского собрания дебреценского профессора-лингвиста Йозефа Папаи. Короткое пребывание ее в Дебрецене принесло оживление в жизнь кафедры. Она подготовила обско-угорский и самоедский материал для международного лексикона, мифологическую хрестоматию, хантыйские дополнения к словарю Карьялайнена и Тойвонена, предметные и языковые примечания к южнохантыйскому тому Карьялайнена, и обширный том о составе южнохантыйских фонем. Эдит Вертеш взяла на себя значительную часть издания хантыйского наследия Штейница. Ее уходом в 1989 году на пенсию закончился значительный этап в жизни дебреценской финно-угорской кафедры. Не только сузилось обско-угорское направление исследований, но в ее лице отошла от активной университетской деятельности великая генерация отечественной финно-угристики. (См. Бела Калман: FUD. I:5-10; Антал Кишш: FUD. I:45-61; Эдит Якаб: FUD. I: 11-17.)

9. С 1988 года кафедрой руководит Ласло Керестеш. В 1964 году он получил диплом специалиста по венгерскому и финно-угорским языкам, сразу после окончания университета попал на кафедру, с 1965 года ассистент, с 1972 года адъюнкт, с 1986-доцент. За время работы в университете он преподавал все предметы по финно-угорской лингвистике и литературе, а также венгерский язык и историческую грамматику в трех финских университетах. Он основательно занимался многими финно-угорскими языками. Принимал участие в издании мансийского словарного наследия Мункачи. Тему своей докторской диссертации он выбрал также из обско-угорской лингвистики. За годы своей работы в Финляндии в качестве лектора венгерского языка (Хельсинки 1969-1975, Ювяскюля 1981-1984) обстоятельно занимался венгерским языком как иностранным. Его венгерскую описательную грамматику и тетрадь курсов для радио и сегодня используют в качестве учебников в финских университетах. Принимал участие в собирании материалов для венгерско-финского словаря. Соавтор многих финских учебников. Им подготовлен материал для антологии с а а м с к о й поэзии, сделан подстрочник перевода стихов для Анны Беде. Основная область его исследований - история м о р д о в с к о г о языка, по которой он получил степень кандидата филологических наук. Он разработал историческую фонетику мордовского языка и составил две мордовской хрестоматии.

10. К личному составу кафедры относится не много преподавателей. Второй преподаватель кафедры по пермистике Антал Кишш. Он окончил университет в 1964 году по специальности венгерский-латинский-финно-угорские языки. После окончания университета работал сначала на кафедре венгерской лингвистики в качестве практиканта, с 1964 года - ассистент, в 1972 году защитил университетскую док-

торскую диссертацию по истории венгерского языка, позже ухода в 1972 году Магды А. Кевеши на пенсию вошел в состав финно-угорской кафедры, с 1974 года — адъюнкт. Его основной исследовательский профиль — морфология и синтаксис удмуртского языка. Факультативные занятия по удмуртскому языку делают ярче палитру преподавания финно-угорских языков на кафедре. Кроме удмуртского его любимая тема и финский язык, для преподавания которого он составил весьма разнообразный и полезный материал. Его увлечение исторической грамматикой проявляется в компьютерной обработке венгерских языковых памятников, которой он занимается совместно с Ласло Якабом. Антал Кишш достиг значительных результатов в преподавании венгерского языка как иностранного во время лекторской работы в Ювяскюля (1975—1981 и 1984—1985).

11. В преподавательской и исследовательской работе кафедры в качестве аспирантов и научных стипендиатов приняли участие: Ференц А. Молнар (1973—1976), Эва Шмидт (1976—1979), Агнеш Шаламон (1979—1981), Олианна Рушвай (1985—1988). Кроме них преподавали на кафедре и Валерия Реваи (1989—1990), Агнеш Палко (1989—1990) и Шандор Матичак (1989—1990).

12. Основным курсом финно-угроведения была сопоставительная лингвистика, показ финно-угорского родства. Этому служат лекции, помогают практические занятия и семинары. Наряду с языкознанием получила место в подготовке финно-угорских специалистов и литература.

По причине небольшого числа преподавателей кафедры часто приходилось привлекать специалистов для преподавания различных специальных предметов (этнография, история, археология).

13. Преподавательская работа кафедры неразрывно связана с научной деятельностью. Из курсовых тем, выбранных на финно-угорских лингвистических семинарах под заботливым руководством выросли факультетские конкурсные работы, работы студенческого научного общества, дипломные работы. Отдельные дипломные работы достигли уровня университетских докторских диссертаций.

За прошедшие 38 лет было подготовлено 66 дипломных работ по финно-угроведению (до 1957 года финскими темами руководил Иштван Папп, позже обычно заведующий кафедрой). 10 дипломных работ было написано по мансийской лингвистике и стилистике, по хантыйской всего две, по мордовской три, по финской лингвистике, по сравнению лингвистических явлений в финском и венгерской дипломные работы написали 18 человек, три работы содержат конструктивные исследования эстонского и венгерского языков, пять работ занимается вопросами истории и древней истории, семь работ — обско-угорскими, коми этнографическими и мифологическими вопросами, тринадцать — финской, эстонской и обско-угорской литературой, а четверо дипломантов проследили жизненные пути отдельных финно-угорских лингвистов.

С 1963 года финно-угорское отделение окончили 50 студентов (по порядку): 1966: Ласло Керестеш, Антал Кишш, Ференц Молнар; 1968: Юдит Петер, Мария Белохорски, Каталин Чаба; 1970: Дердь Краус, Шандор Шипош; 1972: Эмилия Моноки, Ирен Римоци; 1973: Валерия Реваи; 1974: Илона Надь, Илона Сабо; 1975: Агнеш Лерх,

Эдит Сабо; 1977: Иштван Хоффманн, 1978: Михай Нилаш, Илона Меса-рош; 1979: Агнеш Шаламон, Пал Варга, Юдит Боднар; 1980: Оути Каранко-Пап, Жужа Кочиш, Эва Кинчеш Ковач, Юдит Папп, Мария Трайер; 1981: Жужа Пастор, Юлианна Рушваи, Эрика Сабо, Мария Улицки, Клара Зерги; 1983: Юдит Хорват, Йозеф Ласло Мате, Магдолна Порчалми, Виеслав Старович; 1984: Агнеш Эшток, Денди Имре, Жужа Бенеи, Эрика Мате, Илона Векерди; 1986: Юдит Папп; 1988: Эдит Богар, Тамаш Киш, Шаролта Купчик; 1989: Жужанна Хорват, Агнеш Палко, Эдит Шомлаи; 1990: Эдит Якаб, Марта Туба, Шандор Матичак.

14. За прошедшие 38 лет комплексный экзамен на университетскую докторскую степень по финно-угорской лингвистике сдали семь человек, по порядку: Ласло Керестеш: -Слова, обозначающие речь и мышление в обско-угорских языках- (1966); - Эрик Васои: -Зыряне, Пермя, Бярмя и другие вопросительные знаки на страницах зырянской средневековой истории- (1968); Ференц Молнар: -Об истории конечных гласных в пермских языках- (1972); Шаролта Грега: -Порядок слов в мансийском языке- (1975); Агнеш Лерх: -Исследование эстонских структур сильного управления в зеркале их соответствий в финском, венгерском и немецком языках- (1981); Агнеш Шаламон: -Эрзя-мордовские объектные конструкции- (1983); Юлианна Рушваи: Субъектное и объектное спряжение в хантыйском языке- (1989). Кроме них десять соискателей избрали финно-угорскую лингвистику в качестве второго предмета.

Кандидатскую степень за этот период получила Магла Кевеши: -Уральские элементы в системе суффиксации коми-(1958), Ласло Керестеш защитил кандидатскую диссертацию по истории мордовского языка: -Образование системы согласных в мордовском языке-(1985). Бела Калман получил эту степень в 1952 году за предшествующую работу, а академическую докторскую диссертацию (-Русские заимствования в мансийском языке-) защитил в 1957 году. В 1973 году он стал членом-корреспондентом, а в 1982 году действительным членом Венгерской академии наук.

15. Хорошо развивались и международные связи кафедры. Едва ли можно найти именитого финно-угорского лингвиста от Японии до Соединенных Штатов, который бы не побывал на кафедре. Большинство из них читало доклады, среди других и Аарни Пенттиля (Ювяскюля), Эрkki Итконен (Хельсинки), которому по предложению кафедры было присвоено звание почетного доктора нашего университета, Аулис Й. Йоки (Хельсинки), Вейне Кауконен (Хельсинки), Паула Палмеос (Тарту), Е.И.Ромбандеева (Москва), Дюла Дечи (Блумингтон), Вольфганг Феенкер (Гамбург), О.Е.Поляков (Саранск).

Во время конференций и летних университетских курсов многие посетили нашу кафедру. В силу выше упомянутого финского направления работы нашей кафедры мы традиционно поддерживаем хорошие связи с Финляндией, кроме библиотечного обмена преподаватели финно-угорской кафедры работают в качестве лекторов в финских университетах. (Ласло Керестеш: Хельсинки 1969-1975, Ювяскюля 1981-1984; Антал Кишш: Ювяскюля 1975-1981, 1984-1985). Своими учебниками они оказали большую помощь в преподавании венгерского языка в Финляндии.

Среди преподавателей кафедры в 1963-1964 годах Бела Калман был приглашен для чтения лекций в Хельсинский и Ювяскюльский уни-

верситеты, а также по просьбе братских кафедр в другие иностранные университеты, Ласло Керестеш же в 1978–1981 годах – в Тамперский университет. Большое количество студентов финно-угорского отделения получило финские стипендии, многие изучающие финский язык факультативно также имели возможность при помощи университетских молодежных организаций принять участие в работе летних университетских курсов. И в Дебреценском университете часто учились стипендиаты, финские и эстонские стажеры, лингвисты и этнографы могли провести по полгода в нашем университете.

К сожалению не всегда всем удается выехать – на место. Особенно приятно, что Бела Калман во время своей научной командировки в Ленинград собрал и опубликовал ценные материалы. Там же собрал мансийский материал и Ласло Керестеш, которому в 1989 году удалось побывать и среди мордвинов.

16. В будущем финно-угорская кафедра предполагает создать прочную основу своей работы, обогащая студентов венгерского отделения основами знаний по финно-угроведению. В такой же степени важно, хотя это можно считать специальной задачей, воспитание и подготовка резерва финно-угорских лингвистов. Сравнительно небольшая часть студентов обладает такими способностями, широтой кругозора и знанием иностранного языка, что может удовлетворить высокие требования этой международной и интердисциплинарной научной отрасли. Вместо унифицированной до настоящего времени подготовки все в большей степени предлагается готовить индивидуальные учебные программы. Значительная часть студентов интересуется финским языком и культурой, поэтому было бы желательно выделить и дальше развивать эту линию. Благодаря финской литературной специализации это было возможно и до сих пор, однако в будущем необходимо готовить таких знающих финский язык специалистов, которые благодаря своим знаниям и подготовке могли бы вести большую работу в развитии все расширяющихся научных, культурных и экономических связей между двумя странами. Практические нужды требуют переводчиков, венгерских лекторов для иностранных университетов. Наряду с финским языком мы хотели бы развивать обучение эстонского языка, к которому до сих пор относились как к неродному ребенку и тем самым специализироваться в направлении балтийско-финской филологии.

Направление научных исследований Дебреценской финно-угорской кафедры с обско-угорских языков перемещается на финско-пермские языки. Это мы хотели бы осуществить и в преподавании (мордовский, удмуртский, саамский, балтийско-финские языки). Мы намерены готовить специалистов в этих областях. Международный характер этой науки требует, чтобы мы поддерживали и развивали дальше наши связи с исследовательскими центрами в Финляндии и в других странах. Надеемся, что перед нашими молодыми исследователями откроются двери Советского Союза с учебной и исследовательской целью и тем самым появится возможность приглашать мордовских, удмуртских, эстонских и др. специалистов, что является основным условием создания и развития живых языковых связей.

Можно видеть, что несмотря на небольшую численность дебреценская финно-угорская кафедра может заявить о своих, даже в

международном отношении, значительных научных результатах. Мы стараемся публиковать наши достижения в начавшем выходить в 1989 году периодическом журнале (*Folia Uralica Debreceniensia*). Признание результатов дебреценского центра означает и то, что нам поручили организовать VII.Международный финно-угорский конгресс 27 августа - 2 сентября 1990 года.

Я коротко изложил результаты финно-угорских исследований, полученных в Дебрецене. Мое сообщение не является отчетом, но я на это и не претендовал, пусть это сделают за меня другие. За 38 лет существования кафедры соразмерно со своими силами и возможностями мы постарались сохранить традиции, вложить несколько кирпичей в здание финно-угроведения, исследовать и популяризировать нашу науку как в Венгрии, так и за рубежом. И если мы замечаем рост интереса к финно-угроведению, а это мы можем заметить и в стенах, и за стенами нашего университета, я думаю, мы достигли цели.

TARTALOMJEGYZÉK - SISÄLLYSLUETTELO - INHALT

Előszó - Esipuhe - Vorwort (Sebestyén Árpád)	3
Magyar és Finnugor Nyelvtudományi Tanszék (1914-1952) (Jakab László)	7
Magyar Nyelvtudományi Tanszék (1952) (Jakab László)	16
Finnugor Nyelvtudományi Tanszék (1952) (Keresztes László)	26

R é s u m é s

Lehrstuhl für Ungarische und Finnougrische Sprachwissenschaften (1914-1952) (László Jakab)	41
Lehrstuhl für Ungarische Sprachwissenschaften (1952) (László Jakab)	45
Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen laitos (1952) (László Keresztes)	51
Кафедра финно-угорских языков (1952) (Ласло Керестеш)	61

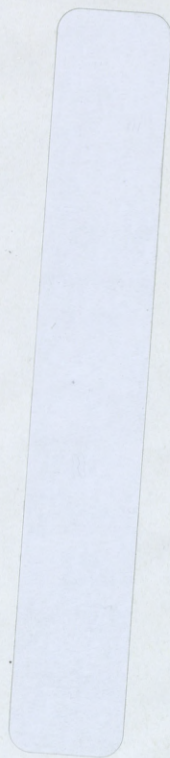

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

3689-2